

DE PROOSDIJKOERIER

juni 1998, jaargang 13/14 nummer 2

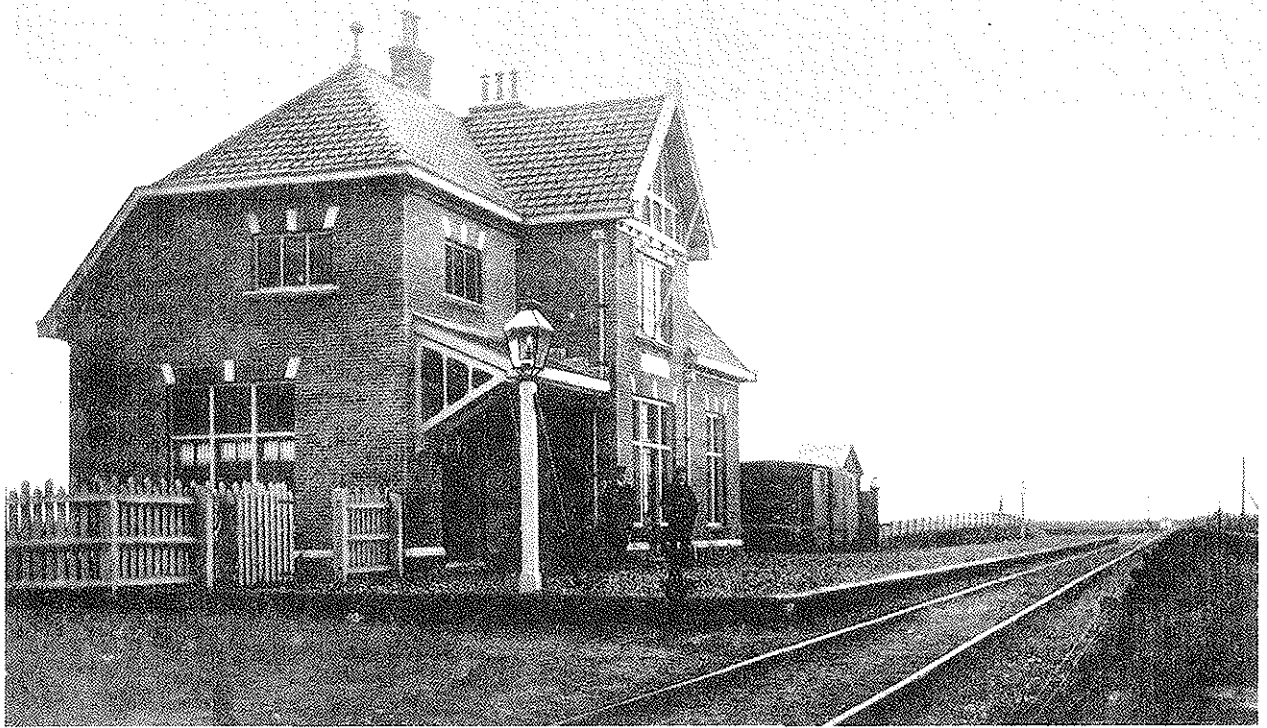
De Proosdijker is een kwartaal-tijdschrift van de historische Vereniging 'De Proosdijland' opgericht 20 september 1984.

In dit nummer onder andere:

Oorlogsevacués in De Ronde Venen
De strijd om een ambachtsschool (1)
Proost Johan Inghenwinckel
Zoektocht naar de familie Bader
Probleem in Vinkeveen (2)

Bij de voorplaat:

De Haarlemmermeer-spoorlijnen hebben slechts kort bestaan. Door de toename van het wegverkeer en de aanleg van ontsluitingswegen in het gehele gebied werd de spoorlijn overbodig.

Het afgebeelde station in Wilnis heeft dienst gedaan tot 1950.

Het stationsgebouw wordt thans bewoond door de familie De Graaf. De spoorlijn is ontmanteld en het westelijke gedeelte wordt in Wilnis veelvuldig gebruikt als wandelroute.

Wilt u ook een bijdrage leveren aan de volgende aflevering van 'De Proosdijkoerier', dan kunt u die sturen naar het redactie-adres vermeld op pagina 63. Graag getypt of op diskette (1.44 Mb) in DOS-WP/Words. U kunt dit ook per E-mail sturen. De sluitingsdatum voor de volgende aflevering is:

dinsdag 11 augustus
1998.

De redactie.

- 35 Van de voorzitter
- 36 Proost Johan Inghenwinckel
- 40 Zoektocht naar de oorsprong van de familie Bader
- 42 Een probleem in Vinkeveen (vervolg 2)
- 48 Oorlogsevacués in De Ronde Venen
- 53 Herinneringen aan Mijdrecht
- 56 Een ruzie om as (het vervolg en einde)
- 58 De strijd om een ambachtsschool (deel 1)
- 62 Inwoning tijdens de hongervinter
- 63 Bestuur

Cultuurhistorisch belang

De gemeente De Ronde Venen is gestart met de voorbereidingen voor de vaststelling van een nieuw bestemmingsplan buitengebied. Een aantal organisaties, waaronder onze vereniging, is uitgenodigd zitting te nemen in een klankbordgroep, die tijdens de voorbereidingen zal worden betrokken bij de advisering aan de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders. Voor onze vereniging is vooral van belang de bescherming van de cultuurhistorische waarden die in grote mate aanwezig zijn in het landelijke deel van de gemeente. Reeds vanaf de elfde eeuw hebben bewoners hun sporen in het landschap nagelaten. Beginnende bij de ontginningen van de veenmoerassen tot aan de droogmaking van de uitgeveende polders heeft de mens zijn stempel op dit gebied gedrukt. Vele fasen van ontwikkeling zijn op zeer korte afstand te herkennen, hetgeen onze streek zo uniek maakt in de wereld. Het bestuur is daarom verheugd te zijn uitgenodigd voor deelname aan de werkzaamheden van de klankbordgroep. Namens onze vereniging zullen de voorzitter en de vice-voorzitter zitting nemen in de groep. Zoals van ons is te verwachten, zullen wij aandringen op bescherming van de vele nog aanwezige waarden, zoals de oude infrastructuur, gevormd door de zuwen, de oude waterwegen, de ontginningskanalen, de droogmakerijen en de restanten van de verveningen. Wij zullen onze leden op de hoogte houden van de vorderingen.

Archiefmateriaal

Eén van onze leden, de heer J. Liesveld, heeft een groot aantal boeken en publicaties aan de vereniging geschonken. Wij zij hem daarvoor zeer dankbaar. Ook hebben wij de beschikking gekregen over een gedeelte van het archief van het CDA. Deze stukken hebben wij overgedragen

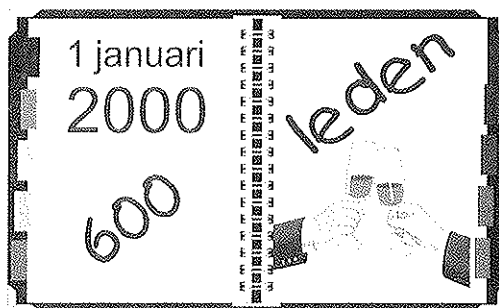

aan de archivaris. Hieruit blijkt dat er nog veel zaken 'onder de mensen' zijn. Wij doen een beroep op leden in Mijdrecht eens na te gaan waar nog stukken zijn die behoren tot het archief van het Departement Mijdrecht van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Vóór de gemeentelijke herindeling bestonden er in de nu opgeheven gemeenten allerlei politieke partijen die deel uitmaakten van het maatschappelijk gebeuren. Voor hen die na ons leven is het belangrijk te kunnen nagaan op welke wijze deze gemeenten werden bestuurd en juist de archieven van de opgeheven politieke partijen zijn belangrijk om de achtergronden van het politieke handelen te kunnen begrijpen. Wij zijn geïnteresseerd in deze zaken.

P.C. Grundmann

Welkom aan nieuwe leden

Ook nu weer kunnen wij ons verheugen over de aanmelding van negen nieuwe leden. Zij komen de gelederen van onze vereniging versterken. Het streven is nog steeds een ledenaantal van 600. Indien iedereen in de vereniging daaraan meewerkt kan dit aantal vóór het jaar 2000 worden bereikt.

De onderstaande leden heten wij van harte welkom

J. Bluemink sr.	Wilnis
K. Booden	Mijdrecht
J.P. Engel	Amstelhoek
G. van Harberden	Hazerswoude
J. van der Helm	Mijdrecht
H.W. Plooy	Amstelveen
A.M.M. Reurings-Kas	Mijdrecht
A. Stam-Kool	Wilnis
P.H. de Vos	Mijdrecht

Proost Johan Inghenwinckel

door Fred de Wit

In de Mijdrechtse wijk Proosdijland-Zuid zijn de straten genoemd naar de proosten van Sint Jan die in deze streek van 1085 tot 1795 het gezag hebben uitgeoefend. Onlangs is daar een nieuwe straat bijgekomen en die is naar Johan Inghenwinckel genoemd. Wie was deze Johan of Johannes Inghenwinckel? Wel, hij was sinds 1506 de opvolger van Steven Van Rumelaer en beslist niet de minste onder de proosten. Hij had een groot aantal functies. Deze geestelijke, afkomstig uit het Keulse, was niet alleen proost van Sint Jan te Utrecht maar ook proost van Sint Libuinus te Deventer, proost van Sint Victor te Xanten, gelegen vlak over de grens bij Nijmegen, proost van Sint Severijn te Keulen en van de Heilige Apostelen te Keulen.

Het kapittel van Sint Jan

De proost is de eerste waardigheidsbekleder van een kapittel en een kapittel is een college van Rooms-Katholieke geestelijken (kanunniken) welke aan een voorname kerk verbonden zijn met het doel om daar een meer luisterrijke erediensdienst te onderhouden.

Aanvankelijk woonden deze geestelijken in een gemeenschappelijk huis en kwamen ze dagelijks bijeen om te luisteren naar het voorlezen van een hoofdstuk (= kapittel) uit het boek waarin de verplichte leefregels stonden goetreed. Ook werd dan voorgelezen uit de Heilige Schrift. Die samenkomst werd ook kapittel genoemd. Naast adviesraad van de bisschop staat bij het kapittel de koordienst centraal waarin de kerkelijke gebeden -de getijden- werden gezongen. Ook het houden van kerkdiensten voor de zielen van de gestorvenen nam een belangrijke plaats in. Oorspronkelijk werd al het kerkelijk bezit geadmistreerd door de bisschop van Utrecht die voor de verdeling van de inkomsten onder de geestelijken zorgde. Vanaf de 10^e eeuw werden de inkomsten van de kerk verdeeld over de kapittels. Zo werd het Utrechtse kapittel van Sint Jan gesticht in 1050. Als leider van het kapittel trad een zogeheten proost op die benoemd werd door de paus.

De proost was in de eerste plaats belast met het beheer van het vermogen van het kapittel en de inning van de opbrengsten uit die bezittingen. Het ging daarbij vooral om de inkomsten uit allerlei belastingheffingen, opgelegde boetes, pachtgelden en vergoedingen voor het verrichten van kerkdiensten. Buiten het kapittel om

droegen achtereenvolgens de bisschoppen van Utrecht in de 11^e en 12^e eeuw allerlei kerkelijke bevoegdheden over aan de proosten van de kapittels. Het ging dan om rechtspraak, het stichten van parochies, de benoeming van pastoors en het toezicht op de parochiepriesters. De proosten van het kapittel van Sint Jan beweerden dat zij in hun 'proosdijgebied' zelfs alle macht bezitten en zelfs bevoegd zijn om de doodstraf uit te spreken. Ze trekken alle kerkelijke en wereldlijke machten naar zich toe en baseren hun standpunt op de inhoud van de oorkonde die in 1085 door bisschop Koenraad en proost Anselmus werd opgemaakt. Het waren vooral de Utrechtse bisschoppen die zich in de 15e en 16e eeuw tegen deze aanspraken hebben verzet. Johan Inghenwinckel was niet alleen proost van diverse kapittels maar vervulde van 1504 tot 1512 ook de functie van notarius bij de Rota, de kerkelijke rechtbank in Rome. Daar was hij ambtenaar van het Hof van Appèl van de Heilige Stoel. In 1511 werd hij benoemd tot pauselijk geheimschrijver en een jaar later volgde zijn benoeming tot letterkundig schrijver en kamerheer van de paus. Hij zal dus ongetwijfeld goede contacten hebben onderhouden met paus Julius II en waarschijnlijk ook met de pausen Leo X, Clemens VII en de enige Nederlandse paus Adrianus VI, onder welke pausen hij eveneens diende. Voorts was hij ook sinds 1507 kanunnik en sinds 1525 thesaurarius, dus belast met het beheer van de geldmiddelen van het Utrechtse kapittel van Sint Marie. Tevens was hij scholaster aan de Onze Lieve Vrouwe kerk te

J. Inghenwinckelstraat te Mijdrecht.

Rees, vlak bij Xanten. Hij beoefende daar de scholastiek, een wijsbegeerte die er naar streefde de kerkelijke leerstellingen rationeel-filosofisch te funderen. Tenslotte was hij ook nog benoemd tot kanunnik van de kerk te Anagni, een plaats gelegen ten zuidoosten van Rome, en hij vertegenwoordigde de Utrechtse bisschop Frederik van Baden als permanent procurator aan de Curie te Rome.

Door al deze bezigheden is het niet verwonderlijk dat, hoewel hij in 1506 de proosdij van Sint Jan verkreeg, zijn beëdiging pas op 26 juni 1523 te Utrecht plaats vond. Drie dagen later, op het feest van Sint Petrus en Paulus, vond in de Mijdrechtse parochiekerk, op de plek waar nu de Hervormde kerk staat, de officiële inhuldiging plaats en hem werd door de burens en ingezetenen het 'precarium jocundi introitus' van 200 oudschild toegekend. Dat wil zeggen dat hij 200 zilveren munten ontving ter gelegenheid van zijn eerste kennismakingsbezoek.

Inghenwinckel liet zich in het Mijdrechtse vertegenwoordigen door een baljuw-kastelein die bepaalde bevoegdheden had, met name in de rechtspraak. Ondanks zijn drukke bezigheden heeft Johan Inghenwinckel toch een aantal maatregelen doorgevoerd welke voor de

Proosdijlanden van belang waren. Zo werd in deze streek een nieuw landrecht ingevoerd, waarbij de burensrechtspraak vervangen werd door het schependom en de rechtspraak dus in plaats van willekeurige personen door hiervoor speciaal aangestelde personen werd uitgeoefend. De uitvoering hiervan berustte bij de baljuw Beernt van de Haer, die van 1508 tot 1523 de afwezige proost verving.

Stichting van een vicarie

Direct na zijn aanstelling tot proost van Sint Jan bemoeide Inghenwinckel zich al met de parochie in Mijdrecht.

Hij stichtte op beide zijaltaren van de kerk een vicarie, dat wil zeggen zijkapellen, waaraan bepaalde inkomsten verbonden waren. Het zijaltaar aan de noordzijde was toegewijd aan het Heilige Kruis, de Heilige Maagd Maria, Johannes de Doper en Johannes de Evangelist. Het andere zijaltaar aan de zuidzijde aan de Heilige Stephanus en de Heilige Antonius de kluizenaar. Naast de giften van de gelovigen had de vicarie van de proost nog een inkomen van jaarlijks "*vijf pont Vlaems Hollands zwaer gelts*". De vicarie werd verbonden aan de parochiekerk van Mijdrecht. De stichtingsakte vermeldt dat in de kerk

drie altaren waren. Het hoogaltaar stond aan de oostzijde. De vicaris of de kapelaan, die aan de kerk verbonden was, moest vier keer in de week een mis lezen op een van de zijaltaren. Het lezen van de mis mocht alleen gebeuren wanneer de pastoor van de parochie niet zelf de mis las of een preek hield. De mis lezen op het hoogaltaar was voor de kapelaan verboden, evenals het vervullen van die functies die aan de pastoor waren voorbehouden zoals het dopen van kinderen, het uitreiken van de Heilige Communie, het bedienen van de stervenden, het preken en het trouwen.

Waar mocht de kapelaan zich dan wel mee bemoeien? Wel, hij mocht zich met het onderwijs aan de kinderen bezig houden. We kunnen rustig stellen dat omstreeks 1506 in Mijdrecht voor het eerst sprake was van onderwijs aan kinderen. Stelde het onderwijs toen veel voor? Geenszins. Het was een eenvoudig schooltje waar voornamelijk het bijbrengen van de godsdienstkennis voorop stond. De andere vakken bleven ver achter. De kinderen hadden daar *“te leren dat hun van noode is te weten: als het Pater noster ende Ave Maria, t' Geloove in Duyts ofte Latijn als dat beste dienen sal”, daarnaast “zingen end scriven”*. Uit de wijze waarop in de stichtingsbrief de vakken genoemd werden en het “scriven” het laatst werd genoemd, kunnen wij veronderstellen dat het leren schrijven niet de hoogste prioriteit genoot, evenmin als het rekenen dat helemaal niet werd genoemd. De benoeming van de kapelaan gebeurde door de proost van Sint Jan, in het eerste geval door Johan Inghenwinckel, maar de baljuw van Mijdrecht en twee kerkmeesters mochten een voordracht doen. Wat heeft Johan Inghenwinckel bewogen om in Mijdrecht een vicarie te stichten? Alle belangrijke herderlijke functies werden aan de pastoor toevertrouwd. Hij las de mis op het hoogaltaar, preekte op zondag en de feestdagen en diende de sacramenten toe.

Voor de kapelaan waren slechts vier missen in de week gereserveerd, die hij bovendien nog aan een zijaltaar moest lezen. Het kwam er eigenlijk op neer dat hij meer als schoolmeester fungeerde dan als kapelaan. Door een kapelaan te benoemen moeten we concluderen dat Inghenwinckel aan het godsdienstonderricht een grote prioriteit gaf en de verdere vorming van de leerlingen minder belangrijk achtte.

Verwoesting van het Proostenhuis

Toen Johan Inghenwinckel zijn aanstelling tot proost ontving, was Koenraad de Gruyter baljuw in Mijdrecht. De nieuwe proost had het recht zelf een baljuw te benoemen en in 1508 volgde de benoeming van Beernt van de Haer, die deze functie vervulde tot omstreeks 1523. Hij werd opgevolgd door Diderik van Wulven die dit maar kort is geweest. Hierna werd Gijsbert van der Aa baljuw en kastelein, maar deze haalde zich de woede van Johan Inghenwinckel op de hals. Gijsbert had namelijk in 1527 het Mijdrechtse Proostenhuis verlaten zonder hiervoor een opdracht te hebben ontvangen en aan een opvolger over te geven.

Het Proostenhuis, toen onbewoond, werd een gemakkelijke prooi van een troep rebellen die het gebouw leegroofden en in brand staken. Toen Johan Inghenwinckel van de verwoesting hoorde, riep hij Gijsbert van der Aa ter verantwoording wegens plichtverzaking. Gijsbert verdedigde zich door te zeggen dat hij het huis toch niet tegen de rebellen zou hebben kunnen verdedigen omdat dit *“nyet en was dan een huys van plaisance ende jehghens t' gheweldt nyet omhouden”*.

Proost Inghenwinckel accepteerde deze verdediging niet en antwoordde dat *“t voirszeyde huys en is nyet alleen een huys van plaisantie...ende genouch onwinneliken geleghen in een moerasch dair men geen gescudt by bringn mach”*. Uit het verweer van Gijsbert en de aanklacht van de proost kan men de conclusie trekken dat het Proostenhuis in 1527 eerder een comfortabel landhuis dan een versterkte burcht is geweest, dat omgeven was door een drassig gebied en daarom vrij makkelijk te verdedigen. De schade aan het Proostenhuis is waarschijnlijk vrij groot geweest, anders zou de proost Gijsbert niet op deze wijze aansprakelijk hebben gesteld. Die conclusie moet men tevens trekken uit het verzoek in 1530 van de opvolger van Gijsbert van der Aa, baljuw Splinter Uten Ham, om, wegens het onbruikbaar worden van de gevangenis van het Proostenhuis, gevangenen te laten opsluiten op het huis Ten Ham bij Vleuten.

Gijsbert had bij zijn ambtsaanvaarding de eed afgelegd het Proostenhuis met toebehoren getrouw te zullen bewaren, het niet zonder toestemming van proost en kapittel te zullen verla-

ten of aan anderen over te leveren. Zelfs na ontslag uit zijn functie diende hij op zijn post te blijven totdat zijn opvolger de ambtseed had afgelegd. Inghenwinckel zal dit verzuim zeer zwaar hebben opgenomen omdat hij zelf eveneens een eed had moeten afleggen, waarbij hij ten overstaan van het kapittel had gezworen, dat hij op zijn beurt zijn kastelein niet zou ontslaan alvorens de opvolger van de kastelein de ambtseed had afgelegd.

Conflicten met de bisschop

Uit geldgebrek ondernam Frederik van Baden, bisschop van Utrecht in 1512 een poging om bij de ingezetenen van de Proosdijlanden het zogenaamde morgengeld, een directe belasting op grond, te gaan heffen. Op dat moment bevond Johan Inghenwinckel zich te Rome, waar toen paus Julius II resideerde. Deze paus, die onder andere bekend geworden is omdat hij de eerste steen voor de St. Pieter heeft gelegd en opdrachtgever was van Michelangelo en Rafael, werd door Inghenwinckel ingeschakeld. Door bemiddeling van de paus zag bisschop Frederik af van de inning van het morgengeld in de Proosdijlanden. Twaalf jaar later deed de gekozen maar nog niet gewijde bisschop Hendrik van Beieren van Utrecht opnieuw een poging om aan geld te komen ten koste van de Proosdijlanden. Hij wilde namelijk huisgeld gaan vorderen, een belasting op de huizen. Ook hier verzette Inghenwinckel zich te-

gen en wel omdat de proosdij van deze heffing altijd was buitengesloten. Het protest van het kapittel had succes en de heffing ging niet door. Alhoewel Johan Inghenwinckel na zijn benoeming tot proost door de paus in 1506 bijna 30 jaar de proosdij bestuurde, heeft hij zich weinig in deze streek opgehouden. Maar dankzij zijn groot gezag in de kerkelijke wereld en zijn langdurig verblijf in Rome, het centrum van de kerkelijke overheid en macht, had hij talrijke connecties opgebouwd waardoor hij steeds met succes voor de belangen van de proosdij opkwam. Dit tot groot ongenoegen van keizer Karel V, die in het door hem bestuurde gebied geen 'uitzonderingsgebieden' wilde toestaan. Op 23 juli 1535 stierf hij te Rome. Hij werd als proost opgevolgd door Albertus Pigge. In 1538, drie jaar na het overlijden van Johan Inghenwinckel, werd door de Grote Raad van Mechelen de onafhankelijkheid van de proosdij van Sint Jan verworpen.

Literatuur:

- C. M. Verwoerd *Kerkgeschiedenis van de parochie van Sint Jan de Doper Mijdrecht-Wilnis. Missiehuis Helden-Panningen, 1976. Niet in de handel.*
- L.J. v.d. Heijden. *Kerkgeschiedenis van De Ronde Venen, Utrecht 1940. Niet in de handel.*
- Frits Doeleman. *De heerschappij van de Proost van Sint Jan in de middeleeuwen, 1085-1594. De Walburg Pers, Zutphen 982. Stichtse Historische Reeks 6.*
- W. van der Pas. *Tussen Vecht en Oude Rijn. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen 1952.*

Zoektocht naar de oorsprong van de familie Bader

door Joop Bader

Na het overlijden van mijn vader, Hein Bader, op 15 juli 1969 te Vinkeveen kreeg ik steeds meer aandacht voor de familiegeschiedenis. Dat begon met het opzetten van een kwartierstaat (= lijst met stamouders). Ik bezocht de rijksarchieven in Utrecht en Den Haag vrij regelmatig. De Baderfamilie voerde mij via Vinkeveen terug naar Wilnis en Zevenhoven. Daar trouwde Jan Bader in 1739 met Doortje Abenes. De huwelijksvoltrekking vond plaats in het rechthuis op de Oude Wetering en in de Rooms-Katholieke kerk te Zevenhoven.

Moeizaam begin

Maar waar was die Jan Bader geboren? Ik kwam er niet verder mee tot ik in de jaren zeventig een lid van de grote Baderfamilie binnen Nederland ontmoette en wel Jan Bader, geboren 17 oktober 1942 te Aalsmeer, zoon van Simon Bader en Jacoba Kuipers. Van hem ontving ik talrijke gegevens over de familie Bader die hij gevonden had in het gemeentearchief in Amsterdam. Daaruit bleek dat Jan Bader uit Zevenhoven op 19 oktober 1717 gedoopt was in de schuilkerk 'Het Stadhuis van Hoorn', tegenwoordig de Dominicuskerk in de Spuistraat te Amsterdam. Hij was een zoon van Theodorus (Dirk) Bader en Agatha Smidts.

Mijn onderzoek ging nu verder met het Poortersregister in het gemeentearchief van Amsterdam, waar nieuwkomers, die zich zelf konden bedruipen en een ambacht uitoefenden, van buiten Amsterdam werden ingeschreven en daarbij het poortersgeld moesten betalen. Daarbij vond ik de volgende belangrijke gegevens:

- 12 september 1703 Dirk Vos, tapper van Den Ham;
- 11 juni 1708 Jan Barentse Bader, tabaksverkoper uit Den Ham;
- 10 maart 1717 Dirk Bader, koekenbakker uit Den Ham.

Uit de trouwakte van Jan Barentse Bader met Eva Hense op 9 april 1706 bleek dat Jan 27 jaar oud was, woonde in de Rooseboomsteeg en een neef was van Dirk Vos. Bij de geboorte van Jan Bader in 1717 was Johannes Bernardus Bader getuige. Het was duidelijk dat Dirk een jongere broer moest zijn van Jan Barentse Bader.

Dan komt de vraag: uit welk Den Ham zijn ze

afkomstig? Onderzoek in Den Haag bij Vroomshoop, bij Groningen en bij Vleuten leverde niets op. Misschien kwamen ze uit Duitsland, maar een advertentie in een bekend archeologisch blad in Duitsland leverde geen concrete gegevens op. Er volgde een aantal jaren waarin ik me meer bezighield met mijn kwartierstaat. Holland-gangers uit Ankum (bij Osnabrück) en Merzen kregen mijn belangstelling.

Onderzoek in de Rooms-Katholieke pastorie te Merzen en in het staatsarchief in Osnabrück leverde veel gegevens op. Het weeskamerarchief van de gemeente Amsterdam verwees mij naar een notariële akte van 14 mei 1708 van notaris Pieter van Akersloot, waarin Jan Bader en Eva Hense hun testament hadden laten maken op de langstlevende en ik vond daar ook de oplossing van de 'Hamvraag'!

Een akte van 11 mei 1708 betreffende Jan Barentse Bader verwijst naar den Ham "*int graafschap Marck*" in Brandenburgerland, waar een zekere Leonart Zurweijen hem nog 20 Hollandse guldens schuldig was. Dat was een prachtige stap, waar ik twintig jaar over had gedaan. Ik dacht eerst aan de staat Brandenburg in Oost-Duitsland, maar de archivaris wees mij er op, dat de staat Brandenburg rond 1700 ook het graafschap Marck bezat, dat nu een onderdeel vormt van het tegenwoordige Westfalen. Zo was de cirkel rond en kon ik ervan uitgaan dat Hamm in Westfalen de stad was waar ik verder moest gaan zoeken.

Ik had me altijd laten afleiden door de Nederlandse schrijfwijze Den Ham, wat nu het Duitse Hamm bleek te zijn.

Onderzoek in de Kirchenbücher van Hamm

Een schrijven naar het archief van de St. Agnesparochie in Hamm leverde mij een kopie op uit het trouwboek van 1678, waarin op 9 februari een Johannes Bader trouwde met Clara Elsabein (?; achternaam onleesbaar); getuige Bernd Vos. Dat deed me natuurlijk meteen denken aan onze bovengenoemde neef Dirk Vos uit Amsterdam. Behalve nog een drietal doopinschrijvingen van Anna Maria Bader op 15 juli 1674 en van de tweeling Joannes Conradus en Elisabeth Ermegart Bader was er volgens de archivaris verder niets over Baders te vinden in de doopboeken van Hamm. Van het bisdomarchief te Münster hoorde ik dat Hamm behoorde tot het bisdom Essen en dat ik in het bisdomarchief in Paderborn de doop-, trouw- en begraafboeken van parochies uit de bisdommen Essen en Paderborn kon inkijken op microfilms. Er was meer te vinden dan de archivaris in Hamm deed vermoeden:

- de geboorte van Dirk Vos 18 maart 1676; zijn ouders waren Bernardus Vos en Elisabeth Heiman(s).

- de vader van Dirk Bader was Joannes Bader, die tweemaal gehuwd is geweest; uit het eerste huwelijk met Maria Vos werd Anna Maria gedoopt op 15 juli 1674.

Op 9 februari 1678 trouwde Joannes voor de tweede maal, nu met Clara Elisabeth Güdequint.

Op 13 april 1682 werd een tweeling gedoopt: Elisabeth Ermegard en Johannes Conradus.

Op 12 april 1689 werd opnieuw een tweeling gedoopt: Christina Elisabeth en Johannes Henricus.

Ik neem aan dat Johannes Henricus Bader de bewuste Bader is, die in 1717 werd ingeschreven in het Poortersregister van Amsterdam. In Duitsland werd de roepnaam meestal afgeleid van de tweede doopnaam: Henricus werd dan Hendrik of Dirk. In het doopboek van 1717 in "t Stadhuis van Hoorn" wordt hij genoemd Johannes Theodorus. Ook is de afgeleide roepnaam dan Dirk. De ouders van Dirk waren al overleden toen hij emigreerde naar Amsterdam. Heel goed mogelijk dat hij zijn tweede doopnaam niet meer goed wist, toen hij zijn zoon Jan aangaf bij de pastoor. En zo ontstaat dan gemakkelijk de verwisseling Johannes Henricus en Johannes Theodorus. Wat de leeftijd betreft kan het heel goed kloppen: dan was hij 28 jaar in 1717. Misschien krijgen we eenmaal meer zekerheid als we de trouwdatum van Dirk met Agatha Smidts van Weri nog eens kunnen vinden, wellicht ook in Duitsland in de omgeving van Hamm. Op 2 oktober 1667 trouwde in Hamm Agatha Schmidts van Wede met Nicolaus Sondermann van Mayerich. Deze Agatha zou een tante kunnen zijn van de vrouw van Dirk. Het wordt zo wel een echte puzzel waarin het boeiend is te werken. Gebleken is dat Johannes Bader (soms ook Hans genoemd) vele keren doopgetuige was met Bernardus Vos. Wat zal hun beroep geweest zijn? Bakker en tapper? Redenen genoeg om de zoektocht voort te zetten

Ompareerden als voren Jan Barentse Bader vaders Rouw
tot Bader's pinde oud 25 jaren Jude rooseboomsteeg
oud 20 doot gruff: mit zijn wuff: Dirk Vos
Eva Bader van a: oud 30 jaren op d' Kruisgraff
gruff: mit hare vader Conradus Bader

Verloekende hare drie Sondaagse uytroepingen, omme, naar defelve, de voorfz. trouwe te
solemniferen, en in alles te voltrekken, so verre daar anders gene wettige verhinderinge
voor en valle. En naar dien sy by waarheyd verklaarden, dat sy vrye Personen waren, en
malkanderen in bloede niet en bestonden, waar door geen Christelijck Huwelijck mochte
verhinderd worden, zijn hun hare geboden verwilliget.

Jan Barent Bader
Eva Hense

De trouwakte van Jan Barentse (uit de Rooseboomsteeg) en Eva Hense

Een probleem in Vinkeveen (vervolg 2)

door Fred de Wit

In de Proosdijkoerier van maart 1998 is aandacht besteed aan de periode dat jonkheer A.E.J. Van Grotenhuis Van Onstein burgemeester is van de gemeente Vinkeveen en Waverveen. Hij heeft dit ambt bijna 30 jaar uitgeoefend. In het vorige artikel is ingegaan op zijn ambtsperiode tot en met 1910. In dit tweede deel worden de bestuursactiviteiten van de burgemeester belicht tot 1914. Duidelijk wordt dat zich ook in die periode bestuurlijke problemen voordoen in Vinkeveen. Men moet bij het lezen van dit artikel zich wel verplaatsen in de tijd van toen. Gebeurtenissen die nu niet meer kunnen of misschien zelfs een meewarige glimlach opwekken waren toen heel gewoon. Zo'n voorval deed zich voor tijdens de behandeling van de begroting op 20 november 1911.

De begroting van 1911

Het raadslid Roeleveld wil de begroting thuis hebben, zodat hij die kan bestuderen. Onlangs is er een schrijfmachine van 270 gulden aangeschaft dus volgens hem moet dat kunnen. De gemeentesecretaris is het daar niet mee eens en zegt dat de begroting, zoals die er ligt, niet met een schrijfmachine kan worden gemaakt. Roeleveld is het daarmee oneens en zegt dat hij de begroting in 10 exemplaren voor 1 gulden kan laten maken. De burgemeester maakt een einde aan de discussie en merkt op dat vroeger is besloten om de begroting niet naar de raadsleden toe te sturen en dat men hierop niet terug dient te komen.

Een volgend agendapunt is het onbewoonbaar verklaren van een aantal woningen, die de naam van krot verdienen en waarvan er in Vinkeveen nog veel zijn. De gezondheidscommissie heeft advies gegeven tot verbetering en ontruiming, maar vele eigenaren hebben het geld niet om tot het opknappen over te gaan. Daarom zien ze liever dat de woningen onbewoonbaar worden verklaard. Veel huizen worden ook door ouderen bewoond en die zijn er niet uit te krijgen. Bovendien kunnen zij moeilijk iets anders vinden.

Het raadslid Bos betreurt het dat er in Vinkeveen geen gesticht is, waar deze oudjes naar toe kunnen: "In andere dorpen heeft men een gesticht en kent men dit probleem niet." Raadslid Kok is het met deze zienswijze niet eens: "Oudere mensen houden niet van een gesticht omdat ze daar onder de plak zouden zitten. Kijk maar naar vrouw Bijleveld. Die zat ook in een gesticht maar

die is daar weggelopen." Het raadslid Van de Wilt is weer een andere mening toegedaan. Hij wil ontheffing van de onbewoonbaarverklaring. De bewoners van deze woningen werken volgens hem met de gezondheidscommissie mee door aan de commissie alles mede te delen wat aan de woningen mankeert. Uiteindelijk wordt besloten akkoord te gaan met de onbewoonbaarverklaring met alleen de stem van Van de Wilt tegen.

De toren van de Hervormde kerk

In 1911 blijkt dat de toren van de Hervormde kerk in Vinkeveen aan een grote opknapbeurt toe is en dat dit veel geld zal kosten. De vraag is of het herstel moet worden betaald door de Hervormde gemeente of door het gemeentebestuur. Daarvoor moet men nagaan wie de eigenaar is. In het archief van de gemeente is hierover niets te vinden. Het college neemt contact op met Gedeputeerde Staten van Utrecht maar ook die hebben geen gegevens hierover. Wel delen zij mede "dat volgens de staatsregeling van 1798 als eene der hoofdbepalingen was aangenomen de scheiding van kerk en staat en dat alstoen de geestelijke goederen tot nationaal eigendom werden verklaard. Verder werden bij art. 6 der additionele bepalingen de kerktorens aan de burgerlijke gemeenten toegewezen tengevolge waarvan de burgerlijke gemeente als eigenares van de torens ook tot het onderhoud daarvan verplicht is."

Dat is dus een forse tegenvaller voor de raadsleden. De burgemeester zegt dat omtrent deze

aangelegenheid ook een brief is binnengekomen van de secretaris van het provinciaal college van toezicht op het beheer der kerkelijke goederen en fondsen van de Hervormde gemeente in Utrecht. Hierin staat dat de burgerlijke gemeente Vinkeveen zich verbonden heeft om op haar kosten de toren te onderhouden. De toren is in 1831 aanbesteed en indertijd is hierover gecorrespondeerd tussen de kerkvoogden en het provinciaal college omdat dit college een aanmerking maakte over de voorziening in de kosten van onderhoud van de toren.

Op 4 september 1833 schrijven de kerkvoogden: *"Wat eindelijk het onderhoud van den toren aanbelangt, door het gemeentebestuur wordt reeds jaarlijks eene somma van 60 gulden op het budget geplaatst, hiertoe, zowel als voor het onderhoud van klok en uurwerk benood-*

De Nederlands-Hervormde Kerk te Vinkeveen in 1913

igd, welke laatstgenoemde mede voor rekening van het gemeentebestuur is." De kerkvoogden gaan er in 1833 van uit dat de gemeente zijn verplichtingen zal nakomen, maar het college van toezicht van de Hervormde gemeente in Utrecht ziet dit liever in een contract vastgelegd. De kerkvoogden delen dit aan de toenmalige burgemeester mede en deze antwoordt in een brief van 19 november 1833 aan de kerkvoogden: *"Met terugzending der aan mij ter hand gestelde missive van dit college, houdende aanschrijving om met het bestuur dezer gemeente een contract aan te gaan omtrent het onderhoud des torens, heb ik de eer Ued. te doen opmerken dat de oude toren steeds door de burgerlijke gemeente is onderhouden hetwelk ook de nieuwe toren aanvankelijk gedaan wordt en ook verder zal worden zoo dat mijns bedunkens over eene zaak die evident ten laste der gemeente is, niet gecontracteerd behoeft te worden."* Naar aanleiding van deze brief onderneemt het college van toezicht geen verdere

stappen. Kennelijk was de brief duidelijk genoeg. De raad geeft zich echter niet zo maar gewonnen. Burgemeester Van Grotenhuis Van Onstein duikt in de stukken en constateert dat de toren in 1831 is aanbesteed, maar dat de gemeente hieraan geen cent heeft betaald.

Hieruit zou men dus moeten afleiden dat de gemeente geen eigenares is en dus niet tot onderhoud is verplicht. De burgemeester heeft bovendien advies ingewonnen bij het bureau voor staats- en administratief rechterlijke adviezen te 's Gravenhage. In overweging wordt gegeven dat de gemeente zich behoort te plaatsen op het standpunt dat zij de eigenares is van de toren en aan de Hervormde kerk te schrijven dat zij in overweging heeft genomen de toren wegens bouwvalligheid af te breken. De Hervormde gemeente zal dit niet wensen. Die zal natuurlijk de toren willen behouden. De gemeente kan zich evenwel bereid tonen om onder bepaalde voorwaarden de toren aan de Hervormde gemeente af te staan. Na deze mededelingen geeft de burgemeester de raadsleden het woord. Een raadslid vraagt zich af of het wel netjes is, nu er grote kosten aan de toren komen, om het af te laten weten, nadat men meer dan 100 jaar het onderhoud hiervan heeft betaald. Een ander zegt dat de toren

wordt gebruikt bij brandmelding en voor het luiden van de klokken bij feestelijke gelegenheden. Er zijn ook raadsleden die betwijfelen of de gemeente wel eigenaar is van de toren maar er zijn er ook die vinden dat de gemeente dit wel is, gelet op het feit dat de gemeente altijd het onderhoud heeft betaald. Uiteindelijk spreekt het raadslid Van Scheppingen het verlossende woord. Hij stelt voor het kerkbestuur te berichten dat bij het gemeentebestuur een brief is binnengekomen betreffende de kosten van onderhoud van de toren, groot f 200,-.

De gemeente meent evenwel hiertoe niet verplicht te zijn en geeft het kerkbestuur in overweging deze kosten voor eigen rekening te nemen. De adviezen, die het gemeentebestuur heeft ingewonnen om tot dit besluit te komen, liggen op de secretarie ter inzage. Met algemene stemmen wordt hiertoe besloten. Met deze beslissing kan men voorspellen dat hiermee de kous niet af is. Uit latere notulen blijkt dat de kerkvoogden zich met het onderhoud van de

kerktoren willen belasten mits hun een bijdrage van f 75,- per jaar gegeven wordt. Burgemeester en wethouders komen echter niet met een voorstel. En dat betreurt het raadslid Korver. Hij vindt de subsidie-aanvraag een netelige kwestie omdat hij eveneens lid is van het Hervormde kerkbestuur.

Om alle schijn van partijdigheid te vermijden heeft hij contact gezocht met het Rooms-Katholieke lid van de Tweede Kamer, mr. Victor de Stuers, die volgens spreker op het gebied van oudheidkunde geen onbekende is. Inderdaad is dit zo, want in 1873 publiceerde De Suers in De Gids zijn beroemd geworden artikel 'Holland op zijn smalst', waarmee hij het verkwaselen van nationaal erfgoed aan de orde stelde en pleitte voor de noodzaak van een gecentraliseerd beleid tot behoud hiervan.

Uiteindelijk zou zijn oproep pas driekwart eeuw later, in 1947, leiden tot het in leven roepen van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Korver kreeg van De Stuers het antwoord dat de gemeente tot onderhoud verplicht is. Het raadslid Hoogendoorn wil een subsidie van f 50,- geven. De heer Roeleveld vindt deze zaak helemaal geen netelige kwestie en zegt: *"Vroeger was de macht in de raad aan de Hervormden, thans aan de Katholieke kant en wanneer men rechtschapen en eerlijk de zaak beziet, dan heeft men voorheen niet op het financieel voordeel doch op persoonlijk belang gelet."* Na het uitspreken van deze woorden verloopt de vergadering in een minder prettige sfeer waarbij over en weer minder vriendelijke woorden worden gebruikt. Uiteindelijk wordt het voorstel van het kerkbestuur om een subsidie van f 75,- te ontvangen verworpen. Het tussenvoorstel van het raadslid Hoogendoorn van f 50,- subsidie haalt het evenmin.

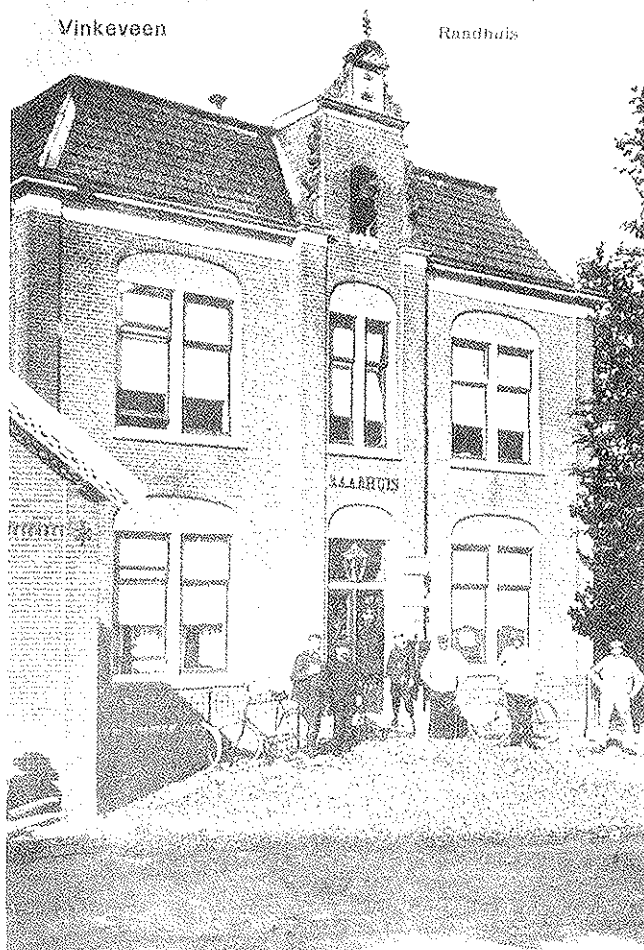
De gemeentesecretaris in opspraak

Een discussiepunt, dat tegenwoordig ook niet meer mogelijk is, doet zich voor in de raadsvergadering van 23 december 1912. Het raadslid Bos heeft geconstateerd dat de gemeentesecretaris correspondent van een krant geworden is. Hij vindt dat zoiets niet kan omdat een gemeentesecretaris zich niet neutraal kan opstellen. Uit de berichten in de krant blijkt dat. De burgemeester antwoordt, dat men iemand niet in zijn persoonlijke vrijheid kan beperken en hiermee is de discussie gesloten.

De electriciteitsvoorziening

In de raadsvergadering van 14 februari 1913 zegt de burgemeester dat er nu een beslissing genomen moet worden inzake de electriciteitsvoorziening in de gemeente. Zoals de raadsleden bij een onlangs te Mijdrecht over deze aangelegenheid gehouden vergadering hebben gehoord, is electriciteit niet meer als een modegril te beschouwen maar meer als een noodzakelijkheid op het gebied van de vooruitgang. Hij spreekt de hoop uit dat de besprekingen tot een goed resultaat mogen leiden en Vinkeveen en Waverveen binnen korte tijd ook van de voordelen van electriciteit kunnen profiteren.

Aanwezig is ook de heer Van der Hegge Zijnen, electrotechnisch ingenieur en lid van de gemeenteraad van Utrecht, teneinde een en ander nog eens nader voor de raad uiteen te zetten. Hij deelt mede dat in de vanmorgen en vanmiddag gehouden raadsvergaderingen van Mijdrecht en Wilnis drie punten zijn toegelicht. Allereerst: zal de gemeente de electriciteitsvoorziening ter hand nemen? Als dit posi-

Het raadhuis, dat in die tijd mede als woning diende voor de veldwachter

Aan de rechterzijde de boerderij van raadslid Jan Korver

tief wordt beantwoord, dan zijn er twee mogelijkheden, namelijk het stichten van een eigen centrale of aansluiting zoeken bij de centrale van de stad Utrecht. De raad van Mijdrecht heeft met algemene stemmen besloten de electriciteitsvoorziening in te voeren, maar wil geen eigen centrale stichten en burgemeester en wethouders te machtigen hierover contact op te nemen met de gemeente Utrecht.

In Wilnis heeft men het aanleggen van electriciteit overbodig geacht zodat de zaak hiermee is afgedaan. Door de beslissingen van Mijdrecht en Wilnis is het voor de heer Van der Hegge Zijnen moeilijk geworden om over een eigen centrale voor Vinkeveen te adviseren, aangezien het financiële risico daardoor veel te groot geworden is. Hij benadrukt nog eens dat electriciteit geen modekwestie is maar een levensbehoefte. Aan de hand van vele voorbeelden geeft hij de voordelen van electriciteit aan en wijst ook op de geldelijke voordelen die het gebruik op den duur met zich mee zal brengen. Hierna vragen verschillende raadsleden het woord waarbij vooral het kostenaspect aan de orde komt. De heer Van der Hegge Zijnen slaagt er echter niet in iedereen van het nut van electriciteit te overtuigen want bij de stemming wordt met 6 tegen 5 stemmen besloten om af te zien van de invoering van electriciteit. Burge-

meester Van Grotenhuis Van Onstein is een teleurgesteld man. Hij betreurt het besluit van de raad en zegt dat de tegenstemmers het belang van de gemeente in deze voorziening niet voldoende hebben ingezien. In de volgende vergadering, van 11 maart 1913, komt dit agenda-punt via een omweg weer op de agenda.

Een aantal inwoners, voorstanders van electriciteit, verzoeken via een ingekomen brief, de raadsleden die tegenstemden, om op hun standpunt terug te komen. De adressanten vinden dat het besluit niet in het belang van de ingezetenen is. De gemeente heeft al op verschillende gebieden een achterstand en nu wordt de burgers die werkzaam zijn in de klein-nijverheid en de huisindustrie de mogelijkheid ontnomen die achterstand in te halen. In het gemeentehuis is opnieuw de heer Van der Hegge Zijnen aanwezig en de burgemeester vraagt of hij deze in de vergadering mag toelaten. Het raadslid Spruyt zegt vernomen te hebben dat veldwachter Banning met een intekelijst in de polder heeft gelopen om handtekeningen voor deze brief te verzamelen en vraagt of dit waar is en wie hem daarvoor opdracht heeft gegeven. Dit is geen werk voor een veldwachter. Spreker wenst het voorstel niet opnieuw te behandelen. De heer Van der Wilt vindt dat hiertoe nu wel een reden is, omdat het hier

een verzoek uit de burgerij betreft. Het lid Vredendaal ziet ook de noodzaak niet in om de heer Van der Hegge Zijnen in de vergadering toe te laten. De heer Hoogendoorn laat blijken dat burgers, die het verzoekschrift hebben getekend, over de kosten verkeerd zijn voorgelicht en dat ze het bij invoering wel zullen merken. Hij heeft bovendien een ingezonden stuk gelezen in het weekblad 'De Drie Provinciën', geschreven door de Mijdrechtse fabrikant A. van Doesburg, die de lichtgeschiedenis redelijk toelicht. In het artikel staat onder meer dat het voor een gemeente met een beperkte kom zonder veel risico mogelijk is. Maar bij een gemeente met een uitgestrekt net -en dat zou het geval zijn in Vinkeveen- zou sprake zijn van grote kosten en zelfs verliezen. Hij wil daarom het vorige besluit handhaven. Verder heeft hij een inwoner van Mijdrecht gesproken die licht betrok uit de fabriek van Verweij. Deze betaalde hiervoor 82 gulden per jaar. In Abcoude moet hij hiervoor 83 - 84 gulden betalen. Deze bedragen kunnen echter verminderd worden indien men lampen neemt van 16, 32, of 50 kaarsen in plaats van 25 of 50 kaarsen lichtsterkte. De firma Phillips in Eindhoven verzekert dat deze lampen gemakkelijk te veranderen zijn. Voor- en tegenstanders komen in de vergadering weer allemaal uitvoerig aan het woord maar nieuwe argumenten worden niet genoemd. Wel wordt de Mijdrechtse koekfabrikant als een onbetrouwbare informant afgeschilderd, omdat hij het gemeentebestuur van Mijdrecht heeft voorgesteld zelf een centrale te bouwen maar dan alleen voor de kom van de gemeente Mijdrecht. Bij de stemming wordt het voorstel om de heer Van der Hegge Zijnen in de vergadering toe te laten verworpen met 6 tegen 5 stemmen. Hij kan dus zonder het woord te hebben verkregen weer naar Utrecht vertrekken en de voorstanders van electriciteit halen voor de tweede keer bakzeil.

Benoeming gemeente-geneesheer

Bij deze benoeming komt de tegenstelling tussen Katholieke en Hervormde raadsleden, zoals bij de kerktoeren, duidelijk naar voren. Op de raadsvergadering van 21 oktober 1913 deelt de burgemeester mede dat zich voor de functie van gemeente-geneesheer drie sollicitanten hebben aangemeld namelijk J.J.M. Pierrot, J.Th.M. Kock te Utrecht en J.H.A. Bijlsma te Vinkeveen. Om trent de heer Bijlsma zijn getuigschriften binnen-

gekomen uit zijn vorige standplaats. Bovendien heeft de burgemeester een verzoek ontvangen met 22 handtekeningen van inwoners van Vinkeveen waarbij deze verzoeken om de heer Bijlsma tot gemeente-geneesheer te benoemen en daarbij tevens de bedreiging uiten dat, wanneer Bijlsma niet wordt benoemd, een groot deel der inwoners zich genoodzaakt ziet zich tot de Kroon te wenden wegens het niet behartigen van het belang van de gemeente waartoe de leden van de raad door hun eed verplicht zijn. De burgemeester vindt de vorm waarin de lijst is gesteld allesbehalve beleefd. Een adres behoort een verzoek te zijn doch hierin wordt de raad bedreigd: *"Wij zullen dit doen indien u niet zo handelt."* Hij zegt dat de raad vrij is in het doen van een keuze en zich niet hoeft te storen aan een intekenlijst waarin op een bedreigende toon wordt geschreven. Daarom stellen burgemeester en wethouders voor om het adres voor kennisgeving aan te nemen. Het raadslid Korver is het echter niet met deze zienswijze eens. Slechts één inwoner, die het adres is aangeboden, heeft geweigerd mee te tekenen en bovendien heeft dokter Bijlsma hem verzekerd de gemeentepraktijk te zullen waarnemen voor f 400,-- - f 500,--. De voorzitter zegt hierop dat dit laatste hiermede niets heeft te maken. De sollicitanten zijn opgeroepen tegen een salaris van f 900,--. Hier geldt geen vraag en aanbod en het is hier ook geen handel zoals in de koopmanswereld waarbij men door onderhandelen tot een overeenstemming komt. De heer Verrips vraagt wat het onderzoek van de commissie heeft opgeleverd die de geschiktheid van de kandidaten zou gaan onderzoeken. De gemeentesecretaris deelt mede dat de commissie voornemens was een onderzoek naar de eerste kandidaat, J.J.M. Pierrot, in te stellen. De heer Korver maakte hier tegen echter bezwaar, aangezien het een zeer jonge arts betreft die pas is afgestudeerd. Bovendien verklaarde Korver voor de heer Bijlsma te zijn omdat men van deze, in de korte tijd dat hij hier is, niets dan lof hoort. De secretaris en de heer Vredendaal hebben daarop gemeend om alle schijn van partijdigheid te vermijden en geen onderzoek in te stellen, waarop de heer Korver weer zegt dat het niet zo gegaan is. De heer Hoogendoorn vraagt wat er op tegen is om de heer Bijlsma te benoemen en nu komt de aap uit de mouw, want de heer Van Zwieten

zegt dat Bijlsma geen godsdienst heeft en dat dit voor hem een reden is om hem niet te benoemen. De heer Hoogendoorn zegt dat er in Vinkeveen verscheidene doktoren zijn geweest, zowel protestant als katholiek, en zelfs een dokter Weisenborn, die velen zich nog wel kunnen herinneren en dat die er ook geen godsdienst op na hield. Wat dokter Huykman betref, deze gaf aanvankelijk op godsdienstig te zijn doch later bleek dat hij een huichelaar en een veinzer was. De heer Van Zwieten zegt dat, wanneer een protestant met een katholiek huwt, dit volgens de kerkelijke wetten geen huwelijk meer is. De paus, het hoogste Rooms-Katholieke kerkelijk gezag, heeft indertijd deze uitspraak gedaan. Raadslid Spruyt zegt niets te snappen van de conversatie. Men spreekt al geruime tijd over de noodzaak van een tweede dokter. Nu doet zich de gelegenheid voor en kan men het er niet over eens worden. Na deze conversatie brengt de voorzitter het voorstel in stemming om het adres van de 22 ingezetenen voor kennisgeving aan te nemen. Met 2 stemmen tegen werd het voorstel aangenomen. Uit de notulen is weinig van enige leiding van de voorzitter te merken. Vandaar dat de leden van de raad rustig doorgaan met elkaar te verketteren.

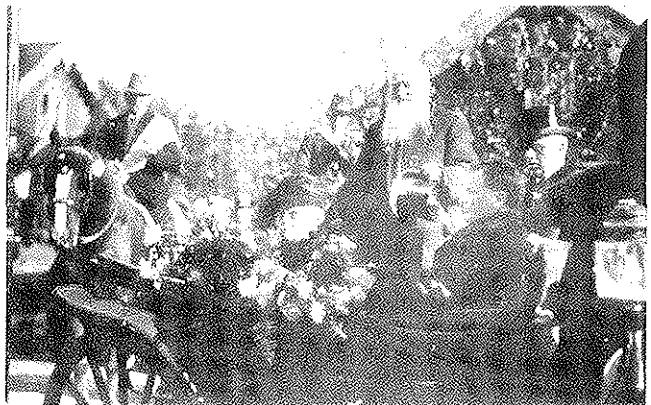
De heer Roeleveld merkt op dat er geen neutraliteit bestaat omdat men zich steeds tot een of andere partij aangetrokken voelt. Voor de katholieken beschouwt hij het als een plicht mede te werken om een katholiek geneesheer te benoemen. Het grootste deel van de inwoners van ons dorp is katholiek en deze mensen willen een katholieke arts. Hij begrijpt dan ook niet dat gelovige protestanten pogingen doen om een arts te benoemen die totaal ongelovig is. De heer Korver zegt dat Roeleveld gesproken heeft alsof hij in de Tweede Kamer zit. Daarmee hebben wij niets te maken. Dokter Bijlsma wil deze functie voor een aanmerkelijk minder bedrag doen dan daarvoor is uitgetrokken. Hij heeft deze verklaring van dokter Bijlsma, ondertekend door twee getuigen, in zijn zak. Spreker zegt dat hij voor het belang van de gemeente de eed heeft afgelegd in handen van de burgemeester en niet in handen van de pastoor.

Deze behoort er buiten te blijven. De gemoeederen zij inmiddels erg verhit en daarom vraagt de burgemeester of men al of niet tot een benoeming zal overgaan. Met 6 tegen 3 stemmen wordt besloten de benoeming nu te laten plaats

vinden. Vervolgens leest hij de door burgemeester en wethouders opgemaakte voordracht voor. Hierop zijn geplaatst:

1. J.J.M. Pierrot
2. J. Th.M. Kock
3. J.W.A. Bijlsma

Na de stemming blijkt dat op dokter Pierrot 6 stemmen zijn uitgebracht en op dokter Bijlsma 3 stemmen, zodat dokter Pierrot is benoemd. Kenmerkend voor de hierboven beschreven periode is dat de inwoners van Vinkeveen en

Burgemeester, Van Grotenhuis Van Orstein en zijn echtgenote bij zijn 25-jarig ambtsjubileum en de voorzitter van het huldigingscomité, dokter Pierrot.

Waverveen zich tot twee keer toe met een interkenlijst tot de raadsleden hebben gewend teneinde een raadsbesluit te beïnvloeden. De eerste keer gebeurde dit bij de electriciteitsvoorziening en de tweede keer bij de benoeming van een gemeente-geneesheer. Men moet daarbij bedenken dat de meeste inwoners toen geen kiesrecht hadden. Degenen die wel kiesrecht hadden, behoorden tot de meer welgestelden en waren daardoor minder afhankelijk van het terugvallen van een economische conjunctuur. Ook konden zij hun eigen dokter kiezen. Een gemeente-geneesheer had immers de meer armlastigen onder zijn patiëntenkring. In het vorige artikel speelde de onvrede van de burgers ook al bij de waterleidingvoorziening. Wij moeten daarom vaststellen dat de raadsleden niet de steun hadden van de meeste inwoners en dat die geen vrede hadden met het beleid dat door de raad werd gevoerd. Helaas konden zij hiertegen niets doen. Die mogelijkheid werd hen pas geboden bij de invoering van het algemeen kiesrecht. Voor mannen was dat 1917, voor de vrouwen in 1921.

Bron:

Raadsnotulen gemeente Vinkeveen en Waverveen

Oorlogsevacués in De Ronde Venen

door Jan Rouwenhorst

T*ijdens de Tweede Wereldoorlog krijgen de voormalige gemeenten Mijdrecht, Wilnis en Vinkeveen en Waverveen te maken met de instroom van evacués. Centraal in dit artikel staat de vraag hoe die opvang wordt geregeld. Hoewel de plaatselijke gegevens over dit onderwerp slechts ten dele zijn bewaard, kan met de beschikbare bronnen toch een beeld worden gevormd. Dat is dan vooral gebaseerd op gegevens uit de archieven van de toenmalige gemeenten Vinkeveen en Waverveen en Mijdrecht.*

Behuizing evacués

Eind 1942 wordt een lijst opgesteld met gebouwen die dienst moeten doen voor de onderbrenging van geëvacueerden. In Vinkeveen worden twee lokalen in het Rooms-Katholieke patronaatsgebouw aan de toenmalige Kerkweg -nu Kerklaan- genoteerd, evenals twee 'vergaderingslocaliteiten' in de voormalige openbare lagere school in Waverveen. Ook het lokaal van 20 meter lang en 8 meter breed in het St. Jozefgebouw aan de Herenweg - thans woninginrichting Van den Berg - komt in aanmerking. Dan is er nog een vakantiehuis, dat *"behoudens de capaciteit (mij) bijzonder geschikt voorkomt"*, aldus burgemeester G.E. Mühlradt.

Uit de archiefbescheiden valt op te maken dat de gemeente Vinkeveen en Waverveen in oktober 1942 bericht krijgt over de voorgenomen komst van meer dan 300 personen uit het plaatsje Ouddorp, dat vlak bij de kust van het Zuidhollandse eiland Goeree-Overflakkee ligt. Dit gebied is namelijk voorbestemd om onder water te worden gezet, omdat de Duitse bezettingsautoriteiten bevreesd zijn voor een Geallieerde luchtlanding. Of dat aantal evacués daadwerkelijk in Vinkeveen is gearriveerd, is onwaarschijnlijk en relevante dossiers ontbreken.

Wel bevindt zich in het archief een grote kaart in kleurendruk van het eiland, mogelijk bedoeld als hulpmiddel ter oriëntatie van de plaatselijke autoriteiten. Ook is een VV-vouwblad aanwezig met idyllische plaatjes van Ouddorps duinenrij. In ieder geval zijn in maart 1943 geen gedwongen evacués aanwezig in Vinkeveen. Wel verblijven er volgens de officiële opgave zeventien 'vrijwillig geëvacueerden', die om persoonlijke redenen hun woonplaats hebben verlaten.

Theoretisch is er voor elk geëvacueerd echtpaar een steunbedrag van dertien gulden per week beschikbaar. Voor elk gezinslid daarboven kan f 1,30 worden uitgekeerd en er is een geringe brandstoffentoeslag mogelijk.

Voorbereiding

In de zomer van 1943 moeten burgemeesters opgeven hoeveel personen in hun gemeente kunnen worden ondergebracht bij panieklucht of noodevacuatie. Voor Vinkeveen wordt dit vastgesteld op 1510. Dat aantal is gebaseerd op 33% van het aantal ingeschrevenen in het bevolkingsregister. De mogelijkheid tot opvang in de woning van burgemeester Mühlradt wordt ingeschat op veertien personen.

Dat men de organisatie tot in de details regelt, blijkt uit een lange lijst van transportmiddelen waarover kan worden beschikt voor evacuatie, die in september 1943 is opgesteld. In Vinkeveen worden 23 handkarren, 18 bakfietsen en ruim 80 paarden met uiteenlopende karren en brikken genoteerd. Bovendien staan er zes auto's op de lijst.

Voor het beschikbaar stellen van paard en wagen, de zogeheten paardentractie, kan een vergoeding worden uitgekeerd. Vinkeveen valt onder de categorie 'plattelandsgemeente' en daarom mag een voerman met paard en open wagen een uurtarief van f 1,25 declareren. Voor een werkdag van negen uur is de vergoeding maximaal tien gulden. Op 27 september 1944 nodigt burgemeester Mühlradt schriftelijk een onbekend aantal inwoners uit om *"deel te nemen aan een bespreking betreffende hetgeen gedaan zal moeten worden indien een groot aantal personen van elders in noodgeval naar*

deze gemeente evacueeren en de voorbereiding van zulk een evacuatie in deze gemeente. De bedoeling is staande de vergadering een comité van werkende leden te vormen, die aan de voorbereiding van hetgeen zal dienen te geschieden deelnemen en leiding geven. Hoewel ik de hoop uit, dat een dergelijke evacuatie nimmer zal behoeven plaats te vinden, moge ik u toch dringend verzoeken aan mijn uitnodiging gevolg te geven en Uw gewaardeerde medewerking, zoals die ter vergadering eventueel geregeld zal worden, te verleenen."

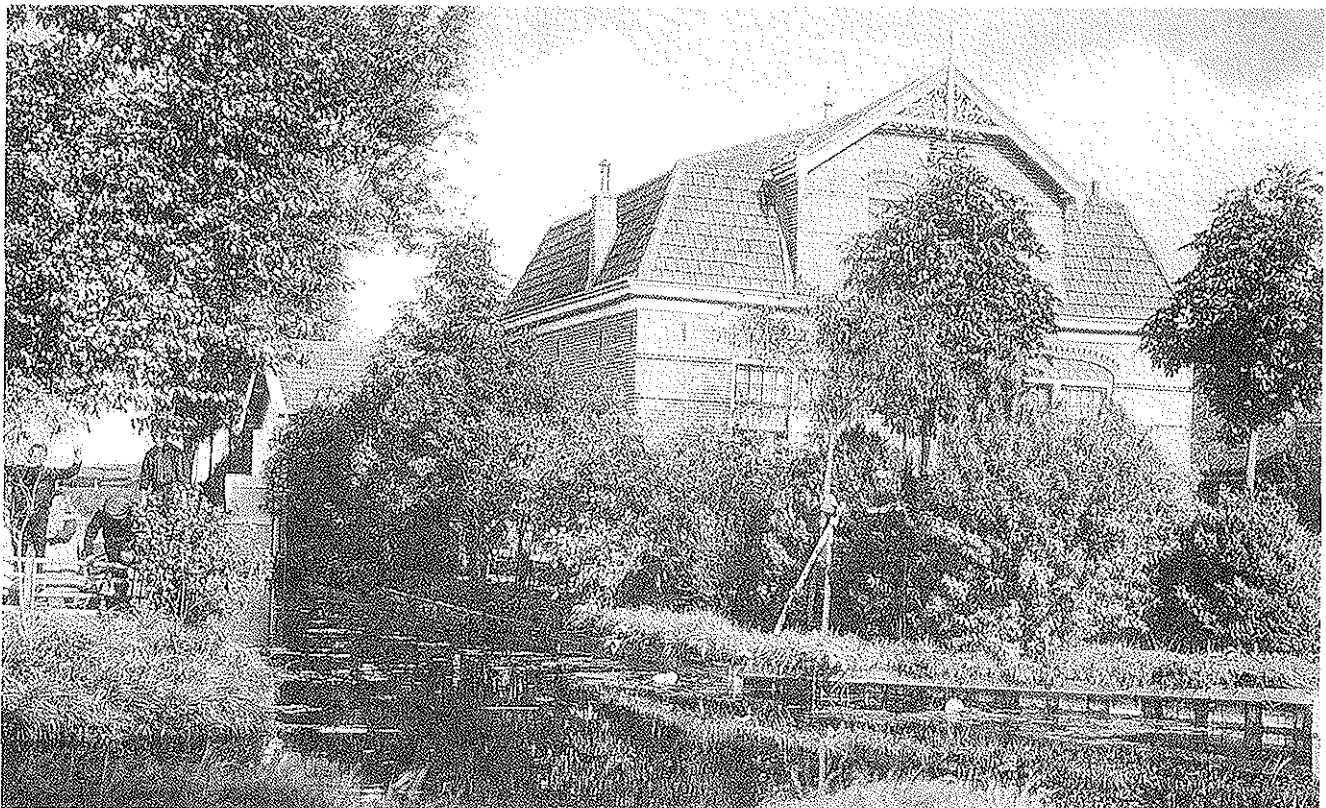
Hoe een en ander in de praktijk verloopt, blijkt niet uit de stukken. Feit is dat er in Vinkeveen een commissie van 18 personen functioneert, die diverse taken verdeelt. Het gaat om het vervoer, de ontvangst, de inkwartiering, het verstrekken van kleding en voedsel en het regelen van de steunverlening. Daarnaast is er een geneeskundige commissie, waarin de huisartsen zitting hebben.

Regelgeving

In het archief van Vinkeveen bevinden zich ongedateerde richtlijnen over de opvang van evacués. Daaruit blijkt dat men rekening houdt met de instroom van grote groepen uit Amsterdam. Nieuwkomers zullen op basis van gezindte worden opgevangen in de diverse kerkgebou-

wen. "Anderen zoo noodig in diezelfde gebouwen of eventueel in de lokalen van de voormalige openbare school (...) of in het ontspanningslokaal van de N.S.B. onderbrengen." Die lokaliteit is destijds gelegen achter het woonhuis aan Herenweg 233, achter de 'Chocobron', (na een omnummering is dit huisnummer thans 212, jr). Overigens is het de N.S.B. in Vinkeveen toegestaan om de opvang van leden van hun organisatie zelf te regelen.

Ook aan de inwendige mens is gedacht, want er is vastgelegd dat men aardappels moet inslaan en schilsters en schillers dient te vinden. Tevens moet men "wortelen, kool of andere voor het maken van stampot geschikte groenten inslaan en doen schoonmaken. (...) Fornuizen doen inspecteeren en de kookketels zoo noodig met zand of op andere wijze doen uitschuren en schoonmaken. (...) Stampot vervaardigen van het gekookte. (...) Zorg dragen dat de stampot in daarvoor geschikte, afgesloten emmers enz. zoo warm mogelijk, bij voorbeeld in met hooi gevulde kist, in dekens of dekken, naar de verzamelplaatsen wordt gebracht." Er wordt op gerekend dat betrokkenen zelf eetgerei meebrengen. Voor het onderbrengen van geëvacueerden is eveneens een gedetailleerde regelgeving opgezet. Elk huishouden moet opgeven hoeveel kamers er in hun woning zijn

'De Chocobron' te Vinkeveen', een zaal waar toneelstukken werden opgevoerd en films werden gedraaid. Eigenaar was Vulperhorst, die ook een groothandel had in chocolademelk; daarom de naam Chocobron.

en hoeveel bedden - één- dan wel tweepersoons - men ter beschikking heeft. Ook het aantal beschikbare bedden in hotels, logementen, zomerhuisjes en bij kamerverhuurders moet worden opgegeven. In eerste instantie gaat men uit van de gegevens die de inwoners zelf verstrekken. De archieven van zowel Vinkeveen als Mijdrecht bevatten daarover uitvoerige lijsten, geordend per straat en huisnummer. In de richtlijn voor burgemeesters staat dat de opgegeven opnamecapaciteit *"aan de hand van het woningregister (en) de opgave der woningruimte ten behoeve der Brandstoffendistributie moet worden gecontroleerd"*, terwijl ook *"zoo nodig ambtelijk onderzoek"* kan worden ingesteld. *"Voor zoover voor de in te kwartieren personen geen bedden of matrassen beschikbaar zijn, zal met een nachtleger van stroo moeten*

socialen (en) vervuilde gezinnen dadelijk worden gesorteerd en afzonderlijk ondergebracht". In de richtlijnen wordt bovendien expliciet vermeld dat op de bevolking een beroep moet worden gedaan *"om de geëvacueerden met de meeste welwillendheid te ontvangen"*.

Evacués

Eind oktober 1944 krijgt de burgemeester van Vinkeveen een brief van de Commissaris Afvoer Burgerbevolking in de provincie Utrecht, die mededeelt dat *"de opname capaciteit voor uwe gemeente voorloopig (is) vastgesteld op 700 personen"*. Dat is minder dan de helft van het aantal dat een jaar eerder is bepaald. Nog geen week later wordt een nieuwe brief bezorgd, die geen ruimte laat voor misverstanden.

Dezelfde commissaris deelt daarin mee dat *"het vroeger opgegeven aantal evacués voor Uwe gemeente (moet) worden verhoogd tot minstens 1150."*

Is tot dan aan toe vooral sprake van een theoretische exercitie, op 4 november 1944 komt het bericht dat in Vinkeveen *"250 evacués van elders worden ondergebracht."* Dit is een direct gevolg van de Geallieerde luchtlanding van 17 september 1944, bekend onder de naam 'Operatie Market Garden', en van de hevige gevechten tussen Duitse

en Geallieerde troepen in het noorden van Limburg en Gelderland. Twee dagen later -op 6 november 1944- melden zich zo'n 80 evacués, afkomstig uit Limburg. Net als de eerste groep zijn die mensen al bijna drie weken onderweg. De distributiedienst Mijdrecht levert voor elke evacué een rantsoen van 100 gram brood, 10 gram boter, 6 gram koffiesurrogaat en een half rantsoen vlees.

Bij de volgende groep is het rantsoen vlees vervangen door kaas. Begin januari 1945 bevinden zich in Vinkeveen al meer dan 450 vluchtelingen, waarvan het merendeel afkomstig is uit de plaatsen Ottersum, Gennep, Huissen, Arnhem, Wageningen en Renkum. Het percen-

Het Patronaatsgebouw te Vinkeveen.

worden volstaan. Per persoon is hiervoor 6 Kg. stroo in de 14 dagen nodig."

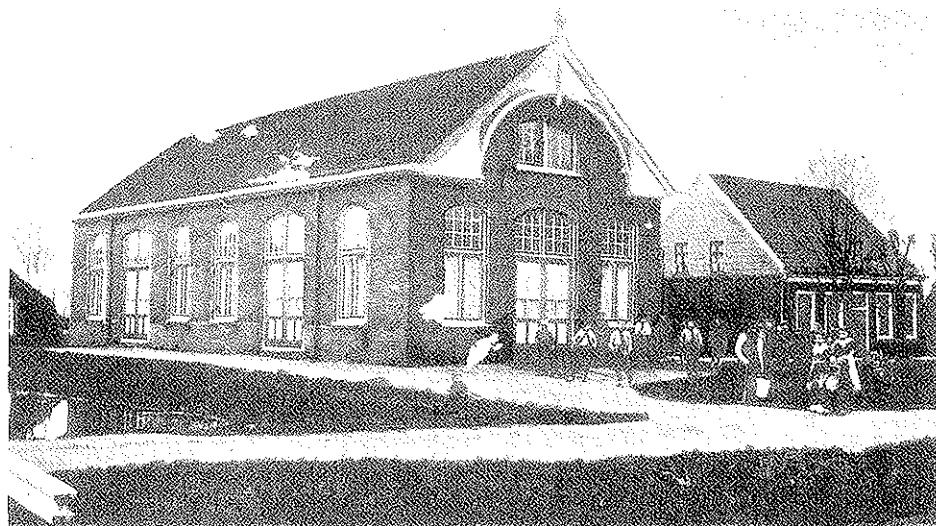
Daarnaast beschikken de autoriteiten over gegevens aangaande de gezinssamenstelling en de geloofsovertuiging van de eigen inwoners. Die informatie wordt van belang geacht voor een adequate verdeling van de evacués, want in de richtlijnen is vastgelegd dat *"bij de aanwijzing der kwartieren er zoveel mogelijk op gelet wordt dat ieder wordt ondergebracht in een geschikt kwartier, bij voorbeeld gehuwden bij elkaar, kinderen indien mogelijk bij de ouders, letten op religie, beroep, stand, leeftijd van ingekwartierden en kwartiergever"*.

De burgemeester moet er op toe zien dat 'a-

tage mensen dat in Vinkeveen opgevangen wordt, bedraagt dan ongeveer 10% van het oorspronkelijke inwoneraantal.

Behalve de komst van grote groepen nieuwe inwoners krijgt Vinkeveen ook te maken met een nieuwe burgemeester. Vanaf november 1944 worden de officiële stukken van de gemeente namelijk ondertekend door NSB-burgemeester J. Hetteema. Onduidelijk is sinds wanneer en om welke reden hij zijn (zieke?)

voorganger Mühlradt is opgevolgd. Op de avond van 5 mei 1945 raakt de NSB-er betrokken bij een ongeluk. Met z'n motor zou hij op een stilstaande auto zijn gebotst. Enkele dagen later overlijdt hij aan zijn verwondingen. In Mijdrecht arriveren in de eerste week van november ook enkele groepen evacués. In totaal gaat het om zo'n 200 personen. Ze zijn hoofdzakelijk afkomstig uit Gennep en omgeving. Tot de eerste groep, die op 4 november arriveert, behoren mevrouw Lamers en vier van haar kinderen, die dan 16, 14, 13 en 12 jaar oud zijn. In de volgende Proosdijkoerier vertelt dochter Francisca over haar evacuatiereis en verblijf in De Hoef. Het gezin Lamers wordt ondergebracht bij het echtpaar Visser, dat zeven kinderen heeft. In de tweede helft van november komen daar meer dan 200 evacués bij uit Arnhem, Wageningen en Renkum. Medio februari 1945 bericht N.S.B.-burgemeester H.J. Doude van Troostwijk dat het aantal geëvacueerden in Mijdrecht 743 personen bedraagt. (De gemeente Mijdrecht telt dan globaal 5.000 inwoners, jr) Zo'n 600 geëvacueerden ontvangen steun. Overigens wordt voor de verplichte inkwartiering een vergoeding uitbetaald. Uit de archiefstukken van Vinkeveen valt op te maken dat het gaat om een bedrag van f7,50 per persoon per week. Personeel van de gemeentelijke evacuatiedienst houdt toezicht op de nieuwkomers en degene "die zonder toestemming van verblijf verandert, dan wel tijdelijk bij anderen gaat loogeren of zich aan wangedrag schuldig maakt" verliest

Bondsgebouw der Rooms-Katholieke Werkliedenvereniging St. Jozef te Vinkeveen. Rechts de woning van de gemeentesecretaris J. Ekel, welke vóór 1844 dienst deed als Hervormde Pastorie.

aanspraak op steun. Bovendien verstrekt het evacuatiebureau enquêteformulieren, waarop bijzonderheden worden genoteerd. Daarbij gaat het onder meer om de inkomsten, "of er zieken of gebrekkigen in het gezin zijn", de toestand van de kleding en "uw indruk omtrent het gezin". Diverse, pas gearriveerde gezinnen worden getypeerd als "brutaal en onbeleefd" of "geen keurige mensen". In een enkel geval staat vast dat de "controleerend arts overbrenging naar een kamp voor a-socialen noodzakelijk acht". Over de situatie in Wilnis zijn nauwelijks gegevens bewaard gebleven. Wel bevindt zich in het Vinkeveense archief een overzicht, gedateerd 28 november 1944, waaruit op te maken is dat zich in Wilnis ruim 300 evacués bevinden. Hiertoe behoort het gezin Goossens met zeven kinderen. De broers Theo en Jacques vertellen hun verhaal in de volgende Proosdijkoerier. Medio januari 1945 stuurt de evacuatiecommissie uit Wilnis nog een aanvullende lijst met circa 50 namen.

Tegenwerking

Burgemeester Hetteema verstuurt op 9 januari 1945 aan 13 inwoners een brief waarin hij hun paard en rijtuig vordert "om evacués met bagage te vervoeren van Maarssen naar het voor-malige café Hoogenboom in Vinkeveen." Dat het verlenen van medewerking niet vanzelfsprekend is, valt op te maken uit een notitie die veearts Van Herwaarden aan de burgemeester richt op verzoek van een Vinkeveener. De veearts verklaart: "inderdaad is een reis naar Breukelen voor

Polderschool, met daarnaast de woning van het Hoofd van de Openbare School J. Lankester, te Waverveen.

het paard (...) te zwaar gezien leeftijd en capaciteiten."

In het voorjaar van 1945 wordt de situatie rond de inkwartiering steeds moeilijker. De burgemeester van Vinkeveen heft daarom in maart de inkwartieringscommissie op. Hij laat de leden schriftelijk weten: *"Ook in andere gemeenten, waar dit gebleken is, is men er toe overgegaan de inkwartiering in handen van de politie te leggen daar deze toch steeds de maatregelen moet uitvoeren. Ook voorkomen wij door deze wijziging wrijvingen tussen de leden van de commissie en de bevolking door de steeds toenemende tegenzin inzake het opnemen der evacués. De politie heeft hier bij het uitvoeren van haar taak geen rekening te houden."*

In maart 1945 constateert ook burgemeester

Uit bovenstaand artikel blijkt dat er over de opvang van evacués uitgebreide regelgeving is opgesteld in de loop van de oorlog. Gemeenten worden verplicht oorlogsslachtoffers en evacués op te nemen. Toch hebben niet alle inwoners de aandrang om uit eigen beweging actief mee te werken aan de opvang. Archiefstukken tonen aan dat geprobeerd is de uitvoering van de regelgeving te saboteren. Anderzijds is sprake van plezierige contacten tussen kwartiergevers en geëvacueerden. Daarover wordt in het volgende nummer van de Proostdijkoerier gepubliceerd.

Doude van Troostwijk van Mijdrecht en Wilnis dat er mensen zijn die zich weigerachtig opstellen bij het ontvangen van nieuwe evacués. Hij laat hen schriftelijk weten *"dat U verplicht bent hen op te nemen en ik zal mij niet ontzien om bij een herhaalde weigering strenge maatregelen tegen U te nemen en desnoods al Uw woonruimte te vorderen"*. Op de derde aanvullingslijst, bijgevoegd tot en met 31 maart 1945, staan voor Mijdrecht totaal 760 evacués genoteerd. (Mijdrecht tel dan 5000 inwoners.jr). Uitgaande van o.a. de destijds voor het Rode Kruis opgestelde lijsten, is het aannemelijk dat zich in De Ronde Venen meer dan 1500 vluchtelingen bevinden tijdens de laatste oorlogsmaanden. Een groot aantal van hen onderneemt de terugreis naar huis pas in de zomer van 1945.

Met dank aan de heer Piet Koster uit Vinkeveen.

Bronnen en literatuur:

- Oud Archief Vinkeveen en Waverveen, inv. nr. 034;
- Gemeente Archief Mijdrecht 1941-1960, inv. nr. 450;
- Proostdijkoerier; jg. 8, nr. 4. F. de Wit: De burgemeesters van De Ronde Venen in oorlogstijd;
- Fotoverzameling Vinkeveen van dhr. P. Koster.

Herinneringen aan Mijdrecht

Theo Sengers, geboren op 24 september 1931, zat de eerste oorlogsjaren op school. De oorlog bracht voor hem eigenlijk geen verandering met zich mee tot in 1944 de scholen door de Duitsers werden gevorderd om daar troepen te legeren. Omdat er geen lessen meer konden worden gegeven zat hij thuis en hielp als jonge hulp mee op de boerderij. Behalve zijn vader en moeder, een broer en vijf zussen woonde er ook nog een ongetrouwde oom op de boerderij. Totaal dus 10 personen.

De barre tocht

Toen op 17 september 1944 de luchtlandings-troepen van de geallieerden in de omgeving van Middelaar, waar wij woonden, neerdaalden dacht iedereen dat de oorlog voorbij was en dat we bevrijd waren. Overal vluchtten de Duitsers. Ze waren volkomen in paniek maar daags daarna kwamen ze terug. Tot 2 oktober lagen we in de vuurlinie. We zochten bescherming in een silo. De granaten vlogen om ons heen en ons huis werd totaal verwoest. Daarom hadden wij ook niet de gelegenheid om iets mee te nemen. Wij zijn daarop naar Ottersum gevlucht waar familie van ons woonde. Maar ook daar waren we niet veilig want op last van de Duitsers moesten we ook Ottersum verlaten. Dit gebeurde om 2 uur 's middags en al gauw waren we over de grens in Duitsland. Bij ons was ook een Russische onderduiker die de hele tocht tot in Mijdrecht bij ons is gebleven. Het was een intelligente man maar wel een kozakkentype. Vanuit Ottersum hadden wij wel wat kleren meegenomen maar die waren niet van ons zelf. Omdat ons huis verbrand was, hadden wij niets kunnen meenemen en maatregelen kunnen nemen tegen plundering en diefstal en in Ottersum kreeg mijn familie hiervoor geen gelegenheid. Het vee namen de Duitsers zelf mee naar Duitsland. De eerste nacht werden wij in Goch in een gebouw ondergebracht waarin eerst Russinnen lagen. Die werden verdreven en moesten voor ons plaats maken. Sommigen van de stoet van ongeveer 100 man waren in het bezit van een paard en wagen. Af en toe mocht dan iemand op de wagen zitten zodat je wat kon uitrusten, want we liepen ongeveer 40 kilometer per dag. In onze groep bevond zich ook onze pastoor. Voor hem hebben we vreselijk in onze rats gezeten. Toen we nog in Middelaar in de silo zaten en er even geen

granaatvuur was, ging de pastoor regelmatig naar buiten om in de omgeving zijn parochianen moed in te spreken. Het toeval wilde dat direct daarop de Engelsen aan de overkant het granaatvuur lieten losbarsten op plekken waar de Duitsers zaten. De Duitsers vertrouwden hem niet en verdachten hem ervan dat hij berichten doorgaf naar de Engelsen. Hij werd daarom gevangen genomen en overgebracht naar een klooster. Daar werd hij onder huisarrest geplaatst. Toen wij moesten evacueren vroegen wij of de pastoor met ons mee mocht, maar dat werd door de Duitsers geweigerd. Onderweg naar de grens kwamen wij een 'oud manneke' tegen. Hij liep moeilijk met een stok en had een pet op en oude kleren aan. De mensen op de kar die dat 'oude manneke' zagen, kregen zielsveel medelijden met hem en maakten plaats om hem mee te laten rijden. Toen ze hem op de kar tilden waren zij stom van verbazing want het bleek de pastoor te zijn die zich als oude man had vermomd om zo aan de Duitsers te kunnen ontsnappen. Hij vroeg de groep vooral geen tekenen van verbazing te tonen, want anders zou het wel eens slecht met hem kunnen aflopen. Aan de grens werden de mannen van de rest van de groep gescheiden. Iedereen dacht dat de mannen ergens te werk zouden worden gesteld. Maar later werd deze maatregel weer ingetrokken en konden we weer samen verder trekken, hoewel we niet wisten waar we naar toe gingen. De Duitsers die ons begeleidden gaven hier ook geen uitsluitel over. Verschillende keren moesten we onderweg de struiken in omdat we door vliegtuigen werden beschoten. Onderweg hadden we witte vlaggen maar dat hielp niet veel. Onder leiding van de Duitse soldaten werd er elke nacht slaapgelegenheid gezocht. Eerst gingen we de Rijn over

en we slaakten een zucht van verlichting toen we in Gendringen weer de Nederlandse grens overgingen. Hier werden we vriendelijk ontvangen. Meestal sliepen we in gymnastieklokalen waarin stro was neergelegd. Veel kregen we niet te eten maar gelukkig hadden we zelf nog wat bij ons. In Ede was helemaal niets te eten. Plotseling kwam één van ons met een brood aanzetten. Hij deelde het brood rond en bood het ook pastoor Veugelers aan. Deze weigerde het echter maar vroeg wel hoe hij aan het brood kwam. De man moest toen bekennen dat hij het ergens gestolen had en dat er nog veel meer broden lagen. Gelegenheid om zich af te vragen of hij dit vergrijp wel biechten moest kreeg hij niet want de pastoor was even weggegaan en kwam terug met een groot aantal broden waarmee de honger voorlopig kon worden gestild.

Verblijf in Mijdrecht

Toen wij in Middelaar plotseling moesten vluchten had mijn vader juist nieuwe klompen aan. In Mijdrecht aangekomen waren ze op. Wij hadden toen 14 dagen gelopen. Onze eerste indruk van Mijdrecht was dat het een gewoon dorp was net als Middelaar. Maar wel met veel water er omheen. In Mijdrecht aangekomen moesten we ons eerst melden in een groot gebouw. Ik weet niet meer waar. Wij waren met een familie van 20 man. Daar kregen wij te horen dat wij werden ondergebracht bij de families Winkel en Kooiman aan de Oosterlandweg. Familieleden van me zijn ook nog ondergebracht bij de familie Spelt. De Russische onderduiker kwam bij de familie Koetsier evenals de familie Angenent die in het bezit was van paard en wagen. Ik heb nooit lekkerder boterhammen met eigen gemaakte kaas gehad dan bij de fa-

milie Kooiman toen ik daar aan kwam. Het was gewoon een delicatessen. Later werd het eten minder omdat ze zelf ook minder te eten hadden. Hoewel ik bij Kooiman was, vertoefde ik heel veel bij Winkel, omdat mijn ouders daar ook waren. Bij Winkel waren ze eerst erg terughoudend. Dat was begrijpelijk want toen we daar aankwamen zagen we er uit als schooiers. Op de Wickelhof kregen mijn ouders de beste kamers en een eigen ingang. Geweldig! In maart moesten mijn ouders weg bij Winkel omdat de polder onder water zou worden gezet. Ze zijn toen naar Nieuwveen vertrokken maar later weer teruggekomen. Ik zelf ben toen naar de familie Wiegmans in het dorp gegaan omdat er bij Kooiman ook geen eten meer voor ons was. Naar school ben ik in Mijdrecht nooit geweest omdat ik in die periode zwaar ziek was. Met de families Wiegmans en Winkel hebben we nog steeds contact. Op zondag gingen we naar de Katholieke kerk in Mijdrecht. Bij slecht weer bracht de familie Winkel mijn vader en

moeder met de koets. Zij gingen dan zelf naar de Hervormde kerk. Ik heb de bevrijding in Mijdrecht meegevoerd: wat waren de mensen blij en wat werd er gehost. Van een meisje dat met een Duitser bevriend was werden de haren afgeknipt. Tot begin juni zijn we in Mijdrecht gebleven. Toen pas konden we terug. Mijn broer en zus hadden al eerder geprobeerd terug te gaan maar dat was mislukt. De tweede keer lukte het.

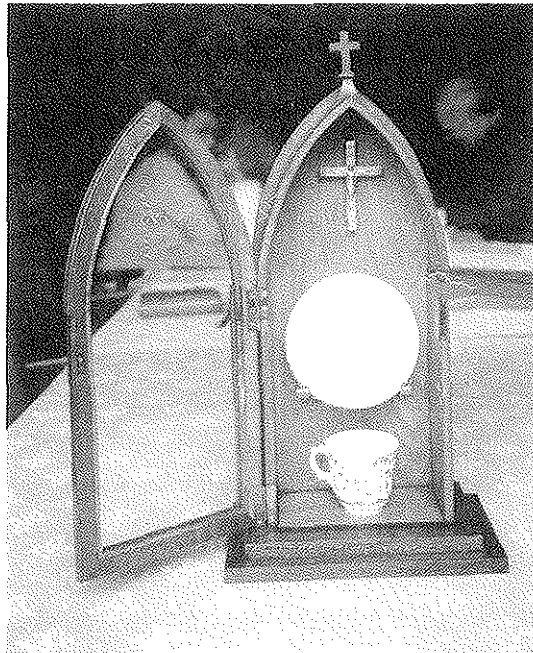

Pastoor Veugelers

De weg terug

Onze terugreis naar Middelaar verliep voorspoediger dan de heenreis. Nu duurde het slechts één dag. De reis was vanuit Mijdrecht met een vrachtwagen georganiseerd. Toen we in Middelaar aankwamen was het een grote bende. Geen huis stond er meer. Wij kregen onderdak bij verre familie. Mijn broer,

die eerder uit Mijdrecht vertrokken was, had vanuit Middelaar ook een wagen geharтерd om ons op te halen. Toen hij in Mijdrecht aankwam waren wij zojuist vertrokken. Maar hij keerde niet met een lege wagen terug, want van de familie Winkel kreeg hij een koe en een kalf mee en van de familie uit Nieuwveen een vaars. Zo begon mijn vader weer aan zijn nieuwe vee-stapel. Op een dag stopte er een vrachtwagen bij de familie Koetsier waar de Russische onderduiker was.

Het kopje en schoteltje hebben een speciale plaats gekregen in de sacristie van Middelaar.

Deze maakte een praatje met de chauffeur, pakte zijn spullen en stapte in de vrachtwagen. Niemand heeft ooit iets van of over hem gehoord.

Pastoor Veugelers heeft de terugkeer naar ons dorp niet mogen meemaken. Op 2e kerstdag stierf hij aan een beroerte. Hij werd begraven op het R.K. kerkhof en een jaar later hebben wij hem herbegraven op ons eigen kerkhof in Middelaar. Zijn eigen kerk was helemaal verwoest, want de kerktoren werd door de Duitsers als verkenningspunt gebruikt. Dat hadden de Engelsen gauw in de gaten en ze hebben hier-

mee korte metten gemaakt. Toen ik met de heren van de historische vereniging uit Mijdrecht en Wilnis in gesprek was, was er ook iemand die de heren een kopje en een schoteltje liet zien dat pastoor Veugelers gedurende de lange tocht in oktober 1944 gebruikte als kelk en pateen* wanneer hij 's ochtends de mis opdroeg. Dit kopje en het schoteltje worden nog steeds bewaard in de pastorie van Middelaar. Tot dusver had niemand geweten van wie het kopje en het schoteltje waren. Ik kon echter het

antwoord geven. Het kopje kwam van ons thuis vandaan en het schoteltje kwam van de familie Angenent. Wie had ooit kunnen denken dat deze doodgewone dingen, die zelfs niet bij elkaar passen, opgeborgen zouden worden in een kastje met een kruisbeeld ter herinnering aan een barre tocht van honderd mensen die alles kwijt waren behalve hun godsgeloof.

* Een klein gouden of zilveren plaatje of schoteltje om er de hostie op te laten rusten.

Cursus paleografie

Onder auspiciën van de stichting Kursusprojekt Loenen is de streekarchivaris van Vecht en Venen, mevrouw drs. F.E. Brouwer, voornemens een cursus paleografie (oud schrift) te organiseren, getiteld: 17^e en 18^e eeuwse paleografie. Doel van de cursus is het leren lezen en begrijpen van oude handschriften uit de periode 1600-1800. De cursus is vooral bedoeld voor mensen die graag in archieven neuzen, bijvoorbeeld om hun voorouders te zoeken (stamboomonderzoek) of de geschiedenis van hun huis te achterhalen. En natuurlijk voor iedereen die in historisch onderzoek geïnteresseerd is, maar hierbij gehinderd wordt door het vaak moeilijk te ontcijferen handschrift. De in de cursus gebruikte teksten zijn ondermeer afkomstig uit de archieven van de Staten van Utrecht, uit waterschapsarchieven en kerkelijke archieven, maar ook uit de plaatselijke gerechtsarchieven van Loenen, Vreeland en Nigtevecht. Ook leden van de historische vereniging 'De Proosdijlanden' kunnen zich voor deze cursus opgeven. In dat geval zal de cursus worden aangevuld met teksten afkomstig uit de gerechtsarchieven van Mijdrecht, Waverveen, Waveren, Botshol, Ruige Wilnis, Wilnis, Westveen en Oudhuizen.

De cursus, bestaande uit 12 lessen, is gepland op maandagavonden van 19.30 tot 21.30 op de volgende data:

1998: 12 en 26 oktober, 9, 23 en 30 november en 14 december;

1999: 11 en 25 januari, 8 februari, 8, 22 en 29 maart.

Plaats van de cursus: ontmoetingscentrum 'Boomgaard', Middenhoek 62, Loenen aan de Vecht. De kosten zullen ± f 120,- per cursist bedragen + f 20,- materiaalkosten. Het is de bedoeling dat de deelnemers zelf thuis een aantal teksten voorbereiden die dan om de week tijdens de cursusavond worden gelezen. Daar de teksten over het algemeen in een nogal moeilijk te begrijpen ambtelijk Nederlands zijn gesteld, is een goede kennis van de Nederlandse taal wel een vereiste. Indien u aan deze cursus wilt deelnemen kunt u zich aanmelden bij mevrouw Brouwer (telefoon kantoor 0294-236213) of bij de heer Hagen (telefoon kantoor 0297-291 655). Cursisten ontvangen te zijner tijd nadere informatie omtrent de cursus.

Een ruzie om as (het vervolg en einde)

De ruzie om haardas krijgt een vervolg. Gelukkig, want de vraag: "Wat deed men in de vorige eeuw eigenlijk met haardas?" bleef ondanks pogingen onzerzijds om daar achter te komen, onbeantwoord. Het verheugt ons dan ook van de heer A. M. van Leeuwen uit Wilnis een reactie te hebben ontvangen die ondermeer ingaat op die vraag en ons ook nog laat weten hoe het afliep met de "Ashaalderij te Wilnis". Het artikel in het vorige nummer verhaalde over de onenigheid tussen twee armbesturen in Wilnis over de opbrengst van haardas. De predikant wilde de helft van de opbrengst, de pastoor wilde een verdeling "naar gelang der armen tussen Driehuis en Oudhuizen". Er moest in 1870 een gemeenteraadsvergadering aan te pas komen om tot een compromis te komen. De diakonie ziet dan af van haar aanspraken en de asman kan in functie blijven tot het pachtcontract met de asopkoper afloopt waarna de diakonie een nieuwe asman mag voordragen.

Armoë en ziekte

De heer Van Leeuwen meldt dat het woord diakenie niet correct is, het zou diakonie moeten zijn, afgeleid van het Griekse diaconia, wat 'dienen' betekent. Het handgeschreven gemeenteraadsverslag van 11 juni 1847 spreekt echter van diakenie. Kennelijk was de schrijfwijze toen anders of was de notulist niet op de hoogte van de juiste schrijfwijze. In het artikel werd verder gesproken over predikant Van der Meer. Volgens de heer Van Leeuwen heette die predikant Frans Smeer. Hij diende tussen 1845 en 1849 en overleed als gevolg van de cholera die toen in Wilnis veel slachtoffers eiste. Er was in die tijd bittere armoë in het weidegebied en velen probeerden hun heil elders te vinden. Ds. F. Smeer volgde ds. D. Copijn op die op 10 mei 1845 met 106 arme boeren naar Suriname was vertrokken om op de plantage "Voorzorg", tegenover de post Groningen aan de rivier de Saramacca, een beter bestaan op te bouwen. Het heeft die predikant niet meegezeten. De slechte voorbereiding, de slechte huisvesting en de vele ziektes eisten al snel hun tol. Ruim twee weken na zijn vertrek uit Nederland overleed ds. Copijn. Hij werd 'door negers op het hoofd gedragen grafwaarts gebracht.'

Voor zachte zeep

In Wilnis bleek dus een 'ashaalderij' te zijn gevestigd die het ophalen van turf as verzorgde.

Turf as levert potas of kalium carbonaat, wat in de zeepindustrie gebruikt kan worden voor de bereiding van zachte zeep. Het geldt dat de as opbracht, werd door de diakonie en het R.K.-armbestuur ondermeer gebruikt tot leniging van de nood van het grote aantal armen dat rond 1847 Wilnis bevolkte. Wekelijks of meerdere malen per week ging de asman met paard en kar langs de huizen aan de Wilnise dijk tussen de korenmolens en Driehuis en haalde er de klaargezette tonnen op. De as werd opgeslagen in de asschuur aan 't Hoge End (achter Herenweg 252) en bleef daar tot het per boot werd afgevoerd. De ashaalderij in Wilnis heeft ruim een eeuw geduurd. Het startte in 1777 en eindigde in 1886. Uit het rekeningenboek van de diakonie blijkt dat in 1777 zesentwintighonderd tonnen as werden opgehaald. De opbrengst per ton lag tussen de zeven en acht stuivers. De eerste asman was kleermaker Wicher Bosch. Hij was armlastig en ving per week 5 stuivers loon en twee weken bedeling in de winter (20 en 27 december). Het paard van de eerste asman en waarschijnlijk het enige paard in Wilnis, werd gehuurd van Jan van Ingen, kastelein en stalhouder van de Vergulde Wagen. De asman werkte volgens instructies en reglement. Het oudste reglement is van 1776 en luidt als volgt: 'Reglement, waar sig de aschhaalder sal te schikken hebben: alle dagen behalve zondag. Hij sal smorgens ten neegen uren beginnen

met den asch op te halen, te beginnen bij Wouter Bos en voorts verplicht zijn alle huishoudingen aan te doen met asch mede te Nemen, so deshalve voor de hand staat of anders te vragen of er asch is, soo er neen Geantwoord word sal er mede kunnen bestaan 2. So ras de kar vol is, sal hij moeten de asch naar de schuur brengen en dan de kar Ledig sijnde weder dienselfven dag beginnen aan dat huijs, daar hij uitgescheiden was 3. Naar huijs rijdende sal hij niet mogen draven maar stapvoets voorkomen 4. Sal hij verplicht zijn alle de armmeesters behoort agting en eerbied toe te dragen en sullende bij in geval eenig van tegenstrijdigheid tegen eenig artikel worden afgezet“.

Toch weer ruzie

De ashaalderij werd in 1886 beëindigd, net voor de Doleantie. De afwikkeling ervan zou 8 jaar later nog voor een echte ruzie zorgen. Het R.K.-armbestuur blijkt namelijk de grond waar de asschuur op stond te hebben verkocht voor f225,-. Toen de Hervormde Gemeente daar achter kwam eiste zij, onder leiding van ds. A. J. van Wijngaarden, predikant te Mijdrecht, de helft van de opbrengst op. Dit lukte niet en zelfs de bemiddeling van notaris Van der Heijden, die overtuigd was van het gelijk van de Hervormde gemeenteleden, mocht niet baten. Op

Bronnen en literatuur:

- *De lotgevallen van de Nederlandse boeren als kolonisten in Suriname door J. Barneveld en Dr. A. J. de Jong 1995;*
- *Het rekeningenboek der Diaconie 1761-1810 la6 en 1810-1888 la7. De procesgegevens komen uit map 8B van de Diaconie.*

een gegeven moment gooit het R.K.-armbestuur dan olie op het vuur door het op een akkoordje te gooien met de Gereformeerde kerk waaruit een voorstel komt hoe de opbrengst van de grond verdeeld moest worden. De helft zou gaan naar het armbestuur, de andere helft zou dan verdeeld worden tussen de Gereformeerden en de Hervormden. Deze laatsten zouden dan wel f 13,10 meer krijgen dan de Gereformeerden. De reactie van de diaconie blijft niet uit. *De "zich noemende Gereformeerden"* hebben volgens de diaconie nergens recht op en het RK. armbestuur heeft zelfs bericht dat er in hun archieven niets bekend is over de bouw van de schuur en het eigendom. Men voert aan dat de schuur het eigendom is van de diaconie want in 1790 zou een nieuwe schuur betaald zijn. Uit de archieven blijkt echter dat in dat jaar de helft van de huur van de aswerf is betaald. Kennelijk wist honderd jaar later niemand meer precies hoe het destijds allemaal gegaan is, waardoor een ruzie ontstond.

Er moet een rechter aan te pas komen, die tenslotte ieder de helft van de opbrengst toewijst na aftrek van de kosten van de rechtszaak, de advocaten en de deurwaarder. Zo werd honderdtien jaar samenwerkende armenzorg met ruzie afgesloten.

Nederlandse Genealogische Vereniging

Dit jaar bestaat de afdeling Utrecht van de Nederlandse Genealogische Vereniging vijftig jaar. Ter gelegenheid hiervan verschijnt in oktober een jubileumboek onder titel: Stichtenaren uit vroeger jaren II. Dit boek bevat een aantal artikelen over mensen die in het Sticht woonden en werkten of daaruit afkomstig waren en telt ca. 275 bladzijden. Het wordt een boek met veel tekst, wetenswaardigheden, illustraties en foto's. De volgende artikelen komen aan de orde: Muziekhandel Guldemond uit Utrecht; Familie De Ridder, dijkmeesters van de Lekdijk-Bovendams; beurtschippers uit Lopik en Jaarsveld; Sententies uit het civielrecht in de Franse Tijd; familie De Kruijf uit Leusden; Familie Van Rijswijk uit Doorn; Soldaat onder Napoleon en pestepidemie in de 19e eeuw; Philip van de Maethe, 15e en 16e eeuw, Familie Van 't Einde, Utrecht; Op zoek naar een auteur, ca. 1500; Zinkfabriek van de familie Schram; Johan Winnubst, organist in Utrecht; kerkvaders uit Vleuten-De Meern; Personeel aan de Munt.

Bij voorinschrijving kost het boek f 39,75. Verzendkosten binnenland: f 10,25.

Na verschijning zal het boek f 45,— kosten. U kunt het boek bestellen door f 39,75 of f 50,00 over te maken op girorekening 43.83.883 t.n.v. N.G.V. afdeling Utrecht te Utrecht onder vermelding van Jubileumboek.

Inlichtingen bij: -Lo Schneider, Steenen Camer 42, 3721 ND, Bilthoven, tel. 030 2202082 en
-Hetty Venema-Braam, Groenekanseweg 139, 3731 AD, De Bilt,

De strijd om een ambachtsschool (deel 1)

door Joop Frankenhuizen

De geschiedenis van het nijverheidsonderwijs in De Ronde Venen begint op 10 oktober 1890 als de heer A. L. Vreeken, onderwijzer te Mijdrecht, een brief schrijft aan het bestuur van het departement Mijdrecht van de maatschappij 'Tot Nut van 't Algemeen'. Daarin signaleert hij de behoefte aan tekenonderwijs in de gemeente. Hij verzoekt medewerking aan het oprichten van een cursus bouwkundig tekenen teneinde "onze handwerksgezellen in staat te stellen nuttige kundigheden aan te leren". Het vervolg komt in 1911 met de oprichting van de ambachtstekenschool en in 1949, als Maarten van der Vaart, in de hoedanigheid van voorzitter van de vereniging voor Christelijk Nijverheidsonderwijs, de gemeenteraad vraagt een nodigverklaring uit te spreken voor een school voor Christelijk Nijverheidsonderwijs. Hiermee start een 7 jaar durende strijd tussen protestanten, katholieken en neutralen die een minister in verlegenheid zou brengen maar er uiteindelijk toch toe geleid heeft dat de Christelijke vereniging op 1 september 1956 in een noodgebouw te Mijdrecht de eerste cursus kan starten.

De ambachtstekenschool

Hoe er door de Maatschappij tot Nut van het Algemeen (het Nut) op het verzoek van de heer Vreeken is gereageerd en wat de gevolgen ervan waren is niet bekend. Eerst in 1911 wordt in de archieven van het Nut melding gemaakt van een ambachtstekenschool in Mijdrecht. De school genoot huisvesting in de openbare lagere school en kreeg subsidies van rijk, provincie en gemeente. Gestart werd met vier leraren en 38 leerlingen die onderwezen werden in de vakken Nederlandse taal, rekenen, lijn- en vaktekenen. De inkomsten bestonden voornamelijk uit subsidies, schoolgelden en contributies door leden van de vereniging. Af en toe kreeg de school ook nog een financiële bijdrage van het Nut, in 1911 voor het eerst en in 1919 voor het laatst wanneer blijkt dat er nog 19 leerlingen over zijn. Na 1924 verdwijnt de ambachtstekenschool uit de archieven van het Nut.

De christelijke ambachtsschool

De stilte in de archieven van het Nut over nijverheidsonderwijs duurt tot 1949. Op 28 september 1949 meldt de voorzitter van de op 14 juli 1949 opgerichte Vereniging voor Christelijk Nijverheidsonderwijs aan B en W dat de vereniging de oprichting en instandhouding van een school voor Christelijk nijverheidsonderwijs no-

dig acht. Een ambachtsschool naast die in Amsterdam, Utrecht, Alphen, Woerden en Nieuwer Amstel, mede naar aanleiding van de troonrede van 20 september 1949. Daarin werd ondermeer aandacht gevraagd voor de opleiding van vakbekwame arbeiders. Men kan nog geen opgave doen van de te geven vakken, want daarover is nog overleg gaande met het bestuur van de bond van verenigingen voor Christelijk Nijverheidsonderwijs. B en W worden verzocht het verzoek voor behandeling in de gemeenteraadsvergadering van november te brengen en de raad voor te stellen een nodigverklaring uit te spreken. Dit moet vanwege een artikel van de nijverheidsonderwijswet. De brief was ondertekend door M. van der Vaart, voorzitter, en H. Zuidervaart, secretaris.

Rooms-Katholieke ambachtsschool

Een kleine maand later, op 24 oktober 1949, wordt een R.K. stichting in het leven geroepen met als doel een R.K. ambachtsschool op te richten. Op 25 oktober ontvangt de raad van de gemeente Mijdrecht een brief van de Stichting "R.K. Vereeniging ter bevordering van het R.K. Nijverheidsonderwijs voor de R.K. parochie van den H. Johannes den Dooper Mijdrecht - Wilnis en de naburige R.K. parochies", waarin verzocht

Mijne Heeren!

Er bestaat in onze gemeente behoefte aan teekenaar-
wijs, een behoefte, waarin tot heden niet is voorzien.

De jongelieden, die een handwerk leren uitoefenen, zooals van schilders, wagenmakers, smid, timmerman of schuipmaker, hebben daaraan allereerst behoefte. Het teekenen alleen stelt den handwerksman in staat een duidelijke voorstelling van het geheel, een helder overzicht der details voor ogen te hebben, eer nog de truifel den ersten steen heeft gelegd. Bestek en uitvoerige beschrijving zijn veel minder doelmatig dan een teekening, of opstand of plattegrond. Het handteekenen heeft

Een brief aan het bestuur van het Departement Mijdrecht der maatschappij 'Tot Nut 't Algemeen'

wordt een nodigverklaring uit te spreken voor de oprichting en instandhouding "eener Katholieke Ambachtsschool voor Mijdrecht en omgeving teneinde op de grondslag der Rooms-Katholieke beginselen de opleiding van jongelingen tot degelijke en bekwame ambachtslieden te bevorderen". Vergezeld gaan een aantal nodigverklaringen van katholieke organisaties van werkgevers en werknemers. De Stichting denkt de school met 40 tot 50 leerlingen te kunnen starten. De brief was ondertekend door Th. van de Pavert, voorzitter. De heer Van der Pavert was in die dagen ook pastoor van de parochie van de H. Johannes den Dooper Mijdrecht - Wilnis.

De adviezen

Teneinde een nodigverklaring uit te spreken wordt door de gemeente eerst advies gevraagd aan de plaatselijke afdelingen van de vakbonden. Het eerst vanwege het verzoek van de Christelijke vereniging. De Algemene Grafische Bond vindt de kosten te hoog en wijst het verzoek af. De Algemene Metaalbewerkersbond vindt de school van het grootste belang. De besturen van de onderafdelingen van de Katholieke Arbeiders Beweging (KAB) melden geen nodigverklaring te kunnen uitspreken. "Er zijn onvoldoende gege-

vens die richting geven om te kunnen oordelen of een Christelijke ambachtsschool wel nodig is in de gemeente", meldt de KAB. Daarentegen is de Christelijke Houtbewerkersbond ten volle overtuigd van de noodzaak en de Christelijke Besturenbond vindt de school van zeer groot belang. De Uithoornse Bestuurdersbond tenslotte vindt de school niet noodzakelijk. Enige tijd later krijgen dezelfde vakbonden het verzoek voor de R.K. ambachtsschool onder ogen. De Algemene Grafische bond wijst ook dit verzoek af. De Christelijke Metaalbewerkersbond meldt geen behoefte te hebben aan een tweede school en de Christelijke Houtbewerkersbond ziet geen bestaansrecht voor twee scholen en wijst de R.K. school af. De Christelijke Besturenbond denkt dat er voor twee ambachtsscholen geen toestemming zal komen en stemt alleen in met een protestants-christelijke ambachtsschool.

De Uithoornse Besturenbond is voorstander van goed vakonderwijs, maar kan zich niet voorstellen dat dit confessioneel onderwijs moet zijn. De besturen van de R.K. Middenstandsbond en de KAB komen met een nodigverklaring voor een R.K. ambachtsschool. Dit wordt ondersteund door de Aartsdiocesane Boeren- en Tuindersbond.

De reacties

Prompt reageert de pers. In het blad 'Volks-
onderwijs' verschijnt een bericht waarin vermeld
wordt dat Mijdrecht sinds 1947 een van de
weinige plaatsen in het centrum van het land is
waar geen openbaar onderwijs meer is. *"Immers
na de plaatselijke actie, onder leiding van predi-
kant en de kerkeraad, werd in dat jaar de twee-
mans openbare school door de gemeenteraad
opgeheven en vervolgens omgezet in een Her-
vormd-Christelijke school, waardoor in elk ge-
val de gestichte Hervormde Schoolvereniging
voor zich het probleem van niet te kunnen bou-
wen opgelost zag."* Het artikel hekelt zowel de
oprichting van de plaatselijke stichting voor Chr.
nijverheidsonderwijs die zij als uiting van
voornaamheid ziet als de reactie van R.K. zijde.
Zij is het eens met de opvatting van de
Uithoornse Bestuurdersbond van het NVW, die
aan het Mijdrechtse gemeentebestuur onder-
meer schrijft: *"... dat wij zeker voorstander zijn
van goed vakonderwijs. Wij kunnen ons echter
niet voorstellen dat hiertoe bepaaldelijk confes-
sioneel onderwijs de voorkeur moet hebben".*
*"Mijdrecht neemt dus wel een bijzondere plaats
in"*, concludeert het maandblad, zeker als men
bedenkt dat Mijdrecht door het ontbreken van
directe spoor- en busverbindingen met de
meeste plaatsen moeilijk als een streekcentrum
is aan te merken. Ook kan de verslaggever de
'dringende behoefte aan nijverheidsonderwijs'
in een overwegend agrarische omgeving niet
goed plaatsen. Kortom, de eerste kritiek op de
vestiging van een ambachtsschool is een feit.

Dilemma

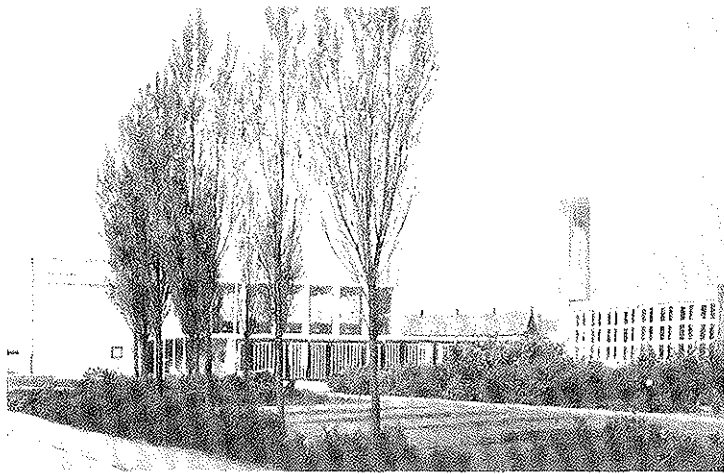
De gemeente zit met de twee verzoeken be-
hoorlijk in haar maag en zoekt naarstig naar een
oplossing. Op 2 januari 1950 worden beide
voorzitters uitgenodigd voor een gesprek. Afge-
sproken wordt dat zij hun besturen voorstellen
een basis tot samenwerking te vinden om te
komen tot de oprichting van een Inter-
confessionele ambachtsschool. Van katholieke
kant wordt dan zwaar geschut ingezet. Kardi-
naal De Jong wordt ingeschakeld, de deken van
Breukelen, de pastoors van de omliggende pa-
rochies, het R.K. Centraal Bureau voor Onder-
wijs en Opvoeding en niet te vergeten de direc-
teur van de R.K. Ambachtsschool 'Don Bosco'
te Amsterdam. Het afwijzend advies van R.K.
zijde komt op 31 januari 1950. Het is een brief,

ondertekend door Th. v.d. Pavert, voorzitter, en
W. Vettenburg, secretaris, waarin ondermeer
wordt opgemerkt dat *"voor de behartiging van
de godsdienstige en zedelijke belangen zeer veel
onoverkomelijke moeilijkheden naar voren ko-
men, dat daarvoor geen basis is vast te leggen
en juist te omschrijven, om die naar beider
wensen op te lossen, wat ook geldt voor de
Christelijke partij, en dien ten gevolge niet tot
samenwerking kunnen leiden."* Op 18 februari
volgt een brief van Th. van de Pavert aan "den
Edelachtbare Heer Burgemeester van de Ge-
meente Mijdrecht", waarin hij de redenen uit-
eenzet die kardinaal De Jong ertoe brachten
medewerking aan een interconfessionele school
te moeten staken. Omdat ook de Chr. vereni-
ging vasthoudt aan haar standpunten is de pats-
telling een feit en is er gelet op de samenstel-
ling van de gemeenteraad geen meerderheid
te vinden voor de oprichting van een christe-
lijke dan wel een R.K. ambachtsschool.

De neutrale ambachtsschool

Al snel daarna komt een derde partij om de hoek
kijken. Het bestuur van de Stichting 'Neutrale
Nijverheidsschool' verzoekt de gemeenteraad
een nodigverklaring uit te spreken voor de stich-
ting van een nijverheidsschool voor mannelijke
leerlingen. Uit een toelichting bij de aanvraag
blijkt dat de nieuwe stichting in het leven is ge-
roepen omdat *"gezien de tegenwoordige con-
stellatie van de Raad der Gemeente Mijdrecht,
te vrezen valt, dat de beide aanvragen en van
Confessionele zijde en van RK zijde zullen wor-
den afgewezen. Ons bestuur hoopt dat door
de stichting door haar van een nieuwe
nijverheidsschool en het RK gedeelte en het Pro-
testantse deel van de bevolking in de Ronde
Venen elkander zullen vinden en spreekt de
wens uit en de hoop, dat beide groepen (nu
hun eigen idealen niet verwezenlijk kunnen
worden) deze reddingplank zullen aangrijpen."*
De stichtingsakte is gedateerd 21 februari 1950
en ondertekend door Joh. Verweij Corneliszoon,
industriël, wonende aan de Prinses Beatrixlaan,
Jan van der Helm, bouwkundige, wonende aan
de Irenelaan, Ingen de Prieëlle, bedrijfsleider,
wonende aan Hofland, Willem Kruiswijk, notaris-
klerk, Maarten Klinkenberg, meubelfabrikant,
wonende aan de Amstelkade en Arie Korver
Dirkszoon, fabrikant, wonende aan de Irenelaan.
Ook zijn bijgevoegd verklaringen van de pro-

De -inmiddels afgebroken- Maarten van der Vaartschool voor christelijk lager technisch onderwijs te Mijdrecht.

testants christelijke en neutrale vakorganisaties waarin de oprichting en instandhouding wordt ondersteund. De gemeente is blij met deze derde partij, het kan een oplossing bieden voor de ontstane patstelling. Dit blijkt uit het raadsvoorstel (nummer 21) van 23 februari 1950 waarin ondermeer staat gemeld: *"Bij besprekingen ten Departemente van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen werden wij bevestigd in onze overtuiging, dat van de oprichting van twee ambachtsscholen in de gemeente Mijdrecht geen sprake kan zijn. Te kennen werd gegeven dat de gemeenteraad een keuze zou hebben te doen. Lettende op de in dit college bestaande politieke verhoudingen kwam het ons voor, dat geen der beide verzoeken een meerderheid zou verkrijgen. Het zou echter te betreuren zijn indien de pogingen tot oprichting van een ambachtsschool in deze gemeente hierop zouden moeten stranden."* Het raadsvoorstel concludeert dat de poging om beide verenigingen te laten fuseren mislukt is en stelt voor in te stemmen met de nodigverklaring voor een neutrale nijverheidsschool en de verzoeken van de christelijke en de R.K. stichtingen af te wijzen. Op 24 februari 1950 wordt het raadsbesluit aangenomen. De gemeenteraad in die dagen bestond uit 4 partijen waaronder een verdeelde KVP. De KVP Mijdrecht dorp is vertegenwoordigd door de heren L. van Dijk en M. Janmaat. Namens de KVP De Hoef, Amstelhoek en de rest van Mijdrecht hebben zitting de heren W. Bakker, M. Bunschoten en C. van Bemmelen. De heer G. Gassman vertegenwoordigt de PvdA en namens de Protestant-Christelijke partijen hebben zitting de heren C. Broerse, W. Kruiswijk, H. Zuidervaart jr., J.

Winkel Jzn en H. Verburg die in 1952 werd opgevolgd door A. Eikelenboom.

Pas aan het begin

Met het raadsbesluit van 24 februari 1950 staan we pas aan het begin van een nog lange weg. Er moet grond gekocht worden, er moet goedkeuring komen van provincie en rijk, maar eerst moet de gemeente zich verdiepen in het nijverheidsonderwijs en er voor zorgen dat de subsidies veilig worden gesteld. Zij schakelt daartoe het Economisch Technologisch Instituut (ETI) te Utrecht in. Dat blijkt hetzelfde instituut waar voorzitter Maarten van der Vaart al

eerder contacten mee had. Op 4 juli 1950 stuurt ETI een rapport waarin Mijdrecht wordt aangewezen als meest geschikte lokatie voor een ambachtsschool. De gemeente stuurt daarop een dankbrief en verwacht dat ETI dan ook zal meewerken aan het verkrijgen van koninklijke goedkeuring. Dat wordt bevestigd. Het ETI rapport wordt door de gemeente vervolgens gebruikt voor het maken van een nota over de behoefte aan nijverheidsonderwijs in Mijdrecht. Op 11 juli 1950 laat de gemeente de provincie weten dat *"het niet gewenst is over te gaan tot een eenzijdig confessionele instelling i.v.m. de religieuze verhoudingen. De oplossing ligt in een interconfessionele of neutrale richting."*

Dezelfde dag stuurt de provincie een brief aan de minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen waarin het advies voor een streekschool "die aansluit op de geestelijke richting die in de betrokken streek dominerend is". Tegelijkertijd wordt opgemerkt dat ook de gemeenteraad van Breukelen een nodigverklaring heeft uitgesproken voor een dagschool voor metaal- en houtbewerking. In eerste instantie voelt de provincie er niet veel voor om medewerking te verlenen aan de vestiging van een ambachtsschool te Breukelen. Dit standpunt verandert echter als begin 1951 blijkt dat er drie subsidieverzoeken uit Mijdrecht zijn binnengekomen. Een van de christelijke stichting, een van de R.K. stichting en een van de neutrale stichting. Hiermee lijkt de geschiedenis zich te herhalen maar nu op het provinciale en ministeriële vlak. In Mijdrecht worden nu alle middelen ingezet om te voorkomen dat men de boot gaat missen. Hoe dat gelukt is, leest u in het volgende nummer van de Proosdijkoerier.

Inwoning tijdens de Hongerwinter

door Piet Koster

De Vinkeveener Niek Fokker (geboren in 1908) woont op de voormalige boerderij Herenweg 206, vlak naast de Baambrugse Zuwe. Hij vertelde in mei 1998 aan plaatsgenoot Piet Koster dat hij samen met zijn nicht Teuna Doornenbal in het najaar van 1944 voor hen beiden een aardige wintervoorraad had aangelegd.

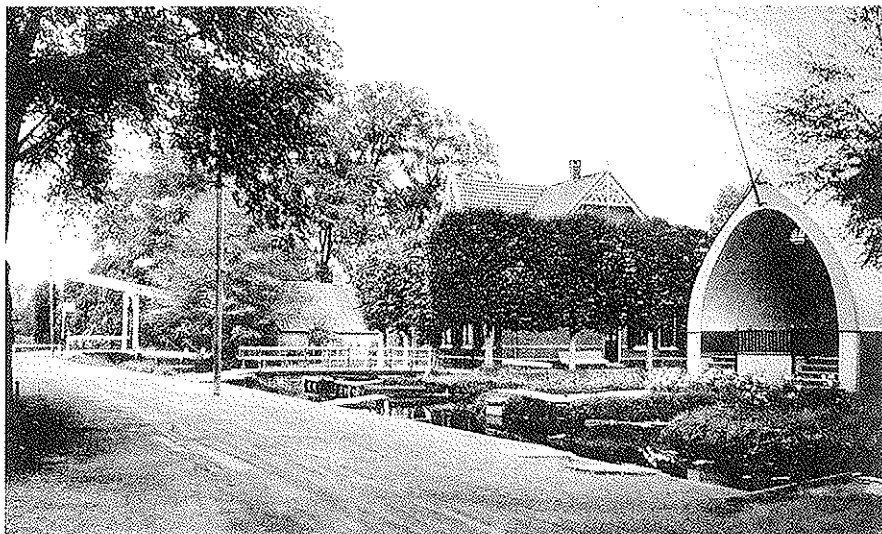
Zo had Fokker een varken laten slachten en aan twee mud aardappelen en een mud tarwe kunnen komen. Begin november 1944 kwam gemeente-ambtenaar Jan Hoogendoorn langs om te vertellen dat ze tegen de avond een gezin van negen personen - vader, moeder en zeven kinderen - zouden krijgen voor inkwartiering. Na overleg met zijn nicht deelde Fokker Hoogendoorn mede dat hij onmogelijk voor zo veel mensen slaapgelegenheden kon inrichten. Het plan werd toen gemaakt om het gezin met vijf

gieter van beroep. Hij en zijn gezin hadden de hele reis uit Limburg mogen meerijden op een boerenwagen van bevriende plaatsgenoten.

Nu, na zoveel jaar, kan Niek Fokker zich nog goed herinneren dat het ingekwartierde gezin bestond uit bijzonder aardige mensen. Het is al die maanden goed gegaan. Wel is besloten om gescheiden te koken en te eten. Dat besluit is genomen vanwege het verschil in religie (Fokker was Nederlands-Hervormd en de familie Van der Heijden Rooms-Katholiek) en de drukte van

de jonge kinderen. In de stal werd toen een tweede keuken ingericht. Er was in Vinkeveen destijds een gaarkeuken, die langs de deur kwam. De 'soep van de weg' vormde een welkome aanvulling op het warme eten. Omdat zoveel extra monden gevoed moesten worden, slonk de aangelegde wintervoorraad in een rap tempo. Het bleek moeilijk om in de winkels aan voldoende voedsel te komen. Fokker moest daarom nog al eens een beroep doen op de niet-reguliere handel.

Daar betaalde hij voor een mud aardappelen f 100,-. Een mud tarwe kostte zelfs f 1.100,-. Van der Heijden vond het bezwaarlijk dat zijn gastheer zoveel extra kosten voor hen moest maken, zodat hij naar de gemeente ging voor een aanvullende voedseltoewijzing voor zijn gezin. Na de bevrijding is het gezin van Van der Heijden teruggekeerd naar Gennep. Een zoon, die was ondergebracht bij smid Börger, heeft de band met Vinkeveen aangehouden. Hij is later getrouwd met een dochter uit zijn gastgezin.

Herenweg in Vinkeveen, met muzikent Concordia. Achter de leibomen de boerderij van Fokker en op de achtergrond de brug naar de Baambrugse Zuwe

kinderen onder te brengen. De twee oudste jongens van het gezin zouden dan onderdak krijgen bij smid Bernhard Börger. Om het gezin voldoende privacy te geven, werd een achterkamer ingericht voor de ouders en hun twee jongste kinderen. Voor de overige drie werd een slaapplaats op zolder gecreëerd. Tegen de avond werd de familie Van der Heijden uit Gennep afgeleverd. Om hen zo goed mogelijk te ontvangen had Doornenbal een grote pan erwtensoep gemaakt. Van der Heijden was lood-

HISTORISCHE VERENIGING

"DE PROOSDIJLANDEN"

opgericht 20 september 1984

Doelstelling:

De vereniging stelt zich ten doel de belangstelling te wekken voor de geschiedenis van De Ronde Venen en een stimulerend aandeel te leveren in de ontwikkelingen tot de regionale en lokale geschiedbeoefening in De Ronde Venen in de ruimste zin.

Bestuur:

- voorzitter,	P.C. Grundmann	
monumentenzorg	Herenweg 38, Wilnis	telefoon 0297-281578
- vice-voorzitter,	H.J. Röling	
genealogie & paleografie	Middenweg 1, Mijdrecht	telefoon 0297-561474
- secretaris,	H. Strubbe	
heemkunde & tentoonst.	Kievitslaan 20, Vinkeveen	telefoon 0297-262560
- 2e secretaris,	M. Th. Pietersen-Mourits	
externe activiteiten	Dr. J. Severijnplantsoen 2, Wilnis	telefoon 0297-282462
- penningmeester	B. van Tol-Burgers	
	Padmosweg 38, Wilnis	telefoon 0297-284213
- 2e penningmeester,	N. van Beek	
ledenadministratie	Irenestraat 14, Wilnis	telefoon 0297-284234
- bibliotheek & documentatie	A. Hagen	
	Toermalijn 1, Mijdrecht	telefoon 0297-287550
- archeologie	A.W.M. van den Bosch	
	Pijlstaartlaan 70, Vinkeveen	telefoon 0297-263356

Redactie-leden 'De Proosdijkoerier':

- hoofdredacteur & redactieadres	Hans Toll Conincksmeer 20, 3645 WG Vinkeveen E-mail: htoll@wxs.nl	telefoon 0297-264422
- redactieleden	Joop Frankenhuizen, Ton Hagen, Jan Rouwenhorst en Fred de Wit.	

'De Proosdijkoerier' is een kwartaaluitgave van de Historische Vereniging 'De Proosdijlanden' geregistreerd onder ISSN: 1388-7165

Postadres van de vereniging:

Postbus 65, 3648 ZH Wilnis.

Verenigingslokaal:

'Het Prinsenhuis', Prinses Wilhelminalaan 31, Mijdrecht.

Lidmaatschap:

Lid worden kan door aanmelding bij de ledenadministratie op bovenstaand adres.

De lidmaatschapsbijdrage bedraagt f 30,- per jaar.

Bankrelatie: RABOBANK, Mijdrecht, rek.nr. 36.96.18.505. Gironummer van de bank: 283067.

Verenigingsavond:

Iedere dinsdagavond (behalve in juli en augustus en tussen Kerstmis en Nieuwjaar) van 19.30 tot 22.00 uur in het gemeente-archief (gemeentehuis) aan de Croonstadtlaan 111 te Mijdrecht.

Als bank in de buurt weten we wat er bij u allemaal om de hoek komt kijken.

De Rabobank is een bank met een idee. Het idee heet 'samenwerken'. Met wortels in de plaatselijke samenleving hebben wij als geen ander een traditie van samenwerken en bouwen aan relaties. Van jong tot oud. Dat is meer dan een belofte. Het is onze mentaliteit. De Rabobank is een bank van mensen voor

mensen. Daarom zijn wij niet alleen volledig thuis in de financiële wereld. Maar ook bij u in de buurt. We weten wat er bij u allemaal om de hoek komt kijken. We weten wat er speelt. Want alleen dan kunnen we echt op uw wensen inspelen.

Met de Rabobank sta je er niet alleen voor.

Rabobank

